

.....

The Monster's tail¹

.....

Ariella Azoulay and Adi Ophir

.....

From: *Against the Wall: Israel's Barrier to Peace*. Editor: Michael Sorkin [The New Press, 2005]

Although Israel has insisted that the wall in no more than a temporary shield against terrorist attacks, its critics claim that is a major illegal geopolitical project that cut into Palestinian lands and that de facto annexes large parts of them, bringing unjustifiable devastation to the Palestinians living along its route and to their environment. Others argue that true role of the wall is to draw and ensure the future border between a larger Israel and shrunken Palestine. Both critics and defenders present the wall as a new strategy, whether in the fight against terrorism or in the project of colonization and domination of the West Bank. Both judge or justify the wall by the presumed intentions behind its construction and by its direct effects (which are so far mostly predicted but not actually measured) on its surroundings. In what follows we shall question these assumptions. We shall argue that the wall is one among several instruments used by the Israeli ruling apparatus in the Occupied Territories whose function must be understood in the context of a structural and historical analysis of the *modus operandi* of this apparatus. We shall propose here and outline of such an analysis as the basis on which the wall's strategic significance will be examined. This immense project of construction and destruction, we shall argue, is part and effect –the most visible one, perhaps, but not the major one– of a phase of the occupation that is more than a decade old², and which the second intifada has greatly intensified without altering its basic logic and structure.

The Economy of Violence

Since the beginning of the second Palestinian intifada, the Israeli-Palestinian conflict has become ever more violent and the violence has become ever more spectacular. Spectacular violence kills instantly, mostly innocent people, and spreads injuries and damage in concentric circles around the center of its eruption. Such eruptions take pla-

ce on both sides when guns and bombs are used in a more or less indiscriminate manner against both civilians and combatants. Despite the many attempts to declare the violence of one side as justified and of the other as a barbarous expression of sheer cruelty, the very consistency and regularity of the series of spectacular scenes creates and impression of symmetry between the two parties and is easily captured rhetorically in such figures of speech as “cycle of violence” and “unending chain of revenge”. These are misleading metaphors, no doubt, but not because the justice of one side and the cruelty of the other can be established and demonstrated. The symmetrical reading of violence is misleading not only because it ignores the context of almost four decades of colonization and dispossession, but because it takes into account only spectacular violence and ignores the fact that this kind of violence is but one aspect and one component of an entire economy of violence. In order to understand this economy, it is necessary to analyze the functional and structural relations between different forms and occurrences of violence and the overall patterns of its distribution among the parties to the conflict. Only on this basis is it possible to grasp the systematic production of chronic disaster in the Occupied Territories, which has brought the Palestinian population “to the verge of a humanitarian catastrophe”³.

A short digression on the concept of violence is necessary at this point. Violence is usually associated with a more or less spectacular outburst of physical forces that tear apart bodies and objects. We call this kind of violence *spectacular* (even in cases when nobody watches, such as the case of robbery in a dark alley or a massacre in a desolated area, for there is always the occurrence of an event to be seen). But an action is violent even when the eruption of physical force is suspended and insinuation and deterrence take the place of material contact with the exposed body. We shall call this violence *suspended* [here

PHOTO: MIKI KRATSMAN

there is hardly anything to be seen, even if the whole world watches]. Violence is always exercised through the interplay between spectacular outburst and suspension, and its efficiency depends on maintaining a gap between these two poles.⁴

Political forms of society differ characteristically in the way this gap is structured and maintained. Differences between forms of governments and the structure of domination may be described in terms of patterns of suspension of violence and modes of deterrence, as well as the tendency to rely on recourse to spectacular violence. Modern liberal democracies, for example, are often presented as systems of power that strive to reduce spectacular violence, to replace it with suspended violence, and to make both as invisible as possible. In a liberal democracy, the transition from suspended to spectacular violence is supposed to take place only as a means of enforcing the law. When a government loses its legitimacy or fails to regain it, when a political rule is unilaterally enforced on those subjected to it and the memory of this enforcement is still fresh, suspended violence is not enough. But even in the most extreme situations, the two extreme forms of violence coexist and interact. If the outburst of force were

to continue uninterrupted without any lull, the parties to the conflict would be destroyed in a struggle to the dead.⁵

Since the outbreak of the second intifada, Israeli domination of the Occupied Territories has been characterized by an unstable balance between spectacular and suspended violence. A massive and extensive deployment of military forces has made possible a visible, intensified presence of suspended forces, intensified presence of suspended forces, shortened the time span required to let these forces loose, and rendered the moments of eruption more frequent, lethal, and destructive than ever before during the four decades of the occupation. Military forces are deployed everywhere, as in a state of war, but there is no war for war itself is being suspended. There are “only” numerous serial incursions, night raids, and targeted killings with their local “collateral damage”; suicide bombings; sporadic shootings; demolition of houses (as a way of punishment or a form of attack); and intended and circumstantial destruction of infrastructure, along with numerous cases of detention and incarceration. Despite the sharp increase in the number, length, and scope of violent, well-planned attacks and clashes, especially in the Gaza Strip (which no doubt has its own cumulative

impact), the majority of the soldiers that have been stationed in the Occupied Territories in the last decades, including the years of the second intifada, have not been fighting anyone. Their violence has been kept confined to their guns, clubs, or tanks; it has been insinuated at the checkpoint gate or by the anonymous voice declaring curfew, and echoed in the rhythm of their marching or rolling patrols. This restraint in the use of force is precisely the way violence has most often been exercised. Anywhere this violence is present and may suddenly erupt –which means virtually everywhere, at any time– it constrains the Palestinians' movements and impacts their actions. The suspended violence is effective without bursting out because it forbids, deters, and delays, complicates simple actions, undermines preferences, undercuts daily schedules, drives people crazy, and sometimes even kills. Its impact is often more, not less, disastrous than that of spectacular violence.

However, the more intense the presence of suspended violence, the more blurred the distinction between its suspension and outburst. Recently (November-December 2004) a new wave of the occasional "moral questioning" and "soul searching" has appeared in the Israeli press. Once again the press has become attentive to "the immoral behaviour" of Israeli soldiers in the territories and strives to describe the military operations there in accordance with certain moral rules that are supposed to regulate violence and legitimize it. Almost every week the press reveals some new incident in which suspended violence erupts and becomes spectacular and deadly in ways that have not been sanctioned by the rules. When talking about these supposedly exceptional and outrageous events, many tend to forget that it is the suspended violence involved in the very presence of Israeli troops in Palestinian territories that should be questioned, and that the rules allowing a transition from suspended to spectacular violence are subject to constant change. The presence of suspended violence and the change of rules that allows its eruption are governed by no rule. Too often suspended violence turns into spectacles of death and destruction in a "the unexpected is-always-to-be-expected" manner, while spectacles of violence congeal into the suspended, threatening presence of visible troops and invisible "special units", "instigators", and "terrorists".

In fact, the Occupied Territories have become "a zone of indistinction"⁶ between these two forms of violence, in which the occupied body is constantly exposed to all sorts of dangers, forsaken and abandoned.

The recent "moral outrage" at certain outbursts of violence may be interpreted as an attempt to maintain the important distinction between and the appearance of legitimacy of (and control over the transition from) one form of violence and another. This happens precisely at a time when the distinction between the two modes of violence and the controlled transition from one to the other, which are crucial for rationalizing the operation of the ruling apparatus, are threatened by new techniques of segregation and control of movement this same apparatus has recently implemented⁷.

But even now, after the recent array of reported "immoral incidents" and the sharp increase in the number and scope of armed clashes between Israeli troops and the Palestinians' scattered militias, most of the time and almost everywhere in the territories, the force stored away in the various instruments of violence does not flare up. The threshold of spectacular violence is not easily crossed⁸. Most of the time, the occupied prefer to obey, turn back, stop warning, stand in line, undress, stand up before a camera, speak softly, or fall silent. Their resistance is neutralized without resort to spectacular violence. But this success of the ruling power is ephemeral. It must be generated again and again through the ever more intensified, threatening presence of suspended violence and by more frequent outbursts of spectacular violence, deployed in direct relation to the shrinking deterrent power of suspended violence. Deterrence shrinks not because less military might is involved –of that there is only more– but because the Palestinians have less and less to lose. It takes ever more awesome displays of power to achieve the same the submission of the Palestinians.

The presence of suspended violence is required and intensified due to the fact that the ruling apparatus in the territories lacks three main forms of domination that, in normal circumstances, enable the government to rely mainly on signs and symbols of suspended violence, reduce its visible presence, and avoid resort to spectacular violence. *First*, there is no law: the legal system in its entirety has been suspended, being replaced by a series of ever-changing ad hoc orders and regulations⁹. The arbitrary nature of the ruling power means that no rule is effective unless it is accompanied by the visible presence of suspended violence. The ruling apparatus requires the massive presence of suspended violence simply in order to announce and change the rules and use them to regulate the behavior of the occupied. The latter too need the same violent presence in order to learn about the rules and understand what is expected of them:

how to go work, to school, which way to take in order to buy bread, or how to plant a bomb.

Second, the ruling apparatus operates almost no disciplinary sites, except for prisons and detention camps whose role is not to discipline, indoctrinate, or reform, but to exclude and intimidate power's unwanted subjects. *Third*, as far as the Palestinian population goes, no ideological apparatus functions either, whether through or independently of disciplinary practices. Of course, the Israeli ruling power is deeply invested in ideological production, but the consumers of this ideology are Israeli citizens.¹⁰ "The Palestinian uprising has virtually destroyed Israel's capacity to employ ideological or disciplinary means for governing the Palestinian population. In fact, the ruling power is incapable of constructing and shaping Palestinian individuals as its own subjects. While the rule of law is suspended, and as the disciplinary and ideological apparatuses have ceased functioning, the Palestinians in the territories cannot simply become subjects of the Israeli sovereign, in clear contradistinction to the Palestinian citizens of Israel. The occupied Palestinian is not a subject, neither in the modern sense of this word nor even in its ancient Latin sense: unlike the modern subject, he is not recognized as a bearer of rights and a source of knowledge and action, but neither is he a subjectus, or someone who was clearly distinguished from the slave, who obeyed his master out of faith and of his own volition, and whose subjection was always part of a chain of subjection and authorization in which even the sovereign took part."¹¹ The Palestinian under occupation is neither a subject nor a citizen. He is a noncitizen who is subjugated by the ruling power but who is not a subject of it; he obeys out of naked fear of authority, which is sheer aggression and arbitrariness to him. His political existence is reduced to the status of an object of power, as both power's target as well as an object of power, as both power's target as well as an object that stands in opposition to power, and obstacle in its way. From power's point of view, he is an addressee of symbolic action only because he is conceived, first and foremost, as an address for violent action. Resistance may appear any time he dares to speak back to power, seizing the position of the addresser.

Indeed, without the mediation of law, ideology, and discipline, the ruling power must intensify the presence of suspended violence and resort to spectacular violence, always readily accessible. Instead of disciplining or educating its subjects, power injures their bodies and damages their property. Punishment is no longer related

to law but to resistance – any kind of presence conceived to be addressing power in terms other than its own. And spectacular violence is no longer restricted to punishment and the preservation of law and order; it is mainly related to the preservation of the deterrent power of suspended violence itself. Resistance is an attempt to reclaim freedom and space in the midst of power's efforts to control them, but it gives power an excuse to turn control into destruction and transform the place of resistance into a disaster zone. However, it is worth mentioning that in most of the violent events that involve destruction – of space, houses, roads, wells, other kinds of infrastructure, and everything that falls under what Amira Hass called "weapons of light construction" that have transformed the Palestinian living space – that destruction has been the outcome of a planned policy which is meant to damage or annihilate the material environment without touching human bodies directly.

When citizens are good subjects of their government, power is in fact internalized to a greater or lesser degree. Noncitizens, subjugated by an arbitrary power that suspends the law and acts with no mediation, have internalized nothing; from their point of view, power must always act out in the open and be present on the surface of the space it controls; it can be understood only as an external, visible, and threatening force, always in the midst of the interplay between disastrous outbursts of spectacular violence and the intensified presence of suspended violence. As noncitizens, the Palestinians also lack most of the legal means to negotiate with the ruling power over the way they are governed.¹² If they do not want to resist openly or obey submissively, they can only try to evade power or deceive it, using all kinds of improvisations, simulations, and dissimulations in order to avoid looking suspicious. But they are always suspicious, at least as long as they maintain their ability to speak back to power. For the ruling power, their resistance is not only a matter of their actions but of their very presence and identity.

The Israeli government dismisses the possibility that the continuous exercise of violence of all kinds calls for violent resistance and creates more violence than it is supposed to prevent. After every terrorist attack, official Israeli spokespersons are quick to declare that prevention can never be absolute, and hence there is no choice but to exercise more violence in order to prevent that unpreventable violence. Journalists, politicians, and the average citizen thoughtlessly repeat these clichés.

Violence is always presented as preventive. One always generates violence in order to prevent violence.¹³ Violence that prevents violence (VPV) assumes the existence of an inexhaustible source of violence that must not be allowed to materialize. Every Palestinian is, by his or her very presence, both a source of suspended violence and its addressee. But, in contradistinction to the visible, obtrusive presence of suspended violence of Israeli side, the Palestinian threat is mostly clandestine, and great efforts are required to expose it. It is therefore necessary to threaten, to restrict movement, and to control it, to intrude into places in order to monitor them and to monitor in order to intrude, to detain in order to investigate and to investigate in order to detain, to destroy cultivated land in order to uncover it and to uncover it in order to destroy it, to impose curfew, closure, and siege in order to restrict movement and to restrict movement in order to reinforce curfew and closure. Thus VPV is productive as well as destructive. It transforms space, establishes new constructions, invents new instruments and methods of control, and produces and distributes anxieties, threats, rumors, and innumerable risks. This violence has a totalizing character –without it we are told, everyone will be forsaken; to give it free rein, anyone may be forsaken, it is constantly at work, it should not cease for a moment, it will never go on vacation and it is here to stay. The entire Israeli-Palestinian space is dominated by its crazy logic.

Walter Benjamin proposed a useful distinction –useful for “normal” political conditions, at least– between lawmaking violence (in a revolution and a coup d’état, for example) and law-preserving violence (of a military force, when it is used as a means toward legal ends, for example).¹⁴ The suspended violence we are describing seems to be out joint with this distinction. It does not preserve the law of constitute a new law it does not even blur the distinction between these forms of violence. Benjamin deconstructs his own distinction when he argues that the police, whose power is “formless” and whose presence is “nowhere-tangible, all pervasive, ghostly”, is both lawmaking and law-preserving, and in a famous work Derrida goes further in untying his text.¹⁵ But this inherent ambiguity of violence, which is always also constitutive when it preserves, and preserving when it constitutes, is precisely what cannot be ascribed to suspended violence. Whereas the violence of the police or the army about which Benjamin and Derrida speak is *both* constitutive and preservative, suspended violence is *neither* the former *nor* the latter.

In the Occupied Territories, suspended violence is being exercised when the law has been suspended in its entirety and no effort is made to establish an alternative system of law. Suspended violence in the territories preserves not the law but its very suspension, and it constitutes not a new law but a no-law situation, which it maintains and constantly re-creates. Note, however, that law has not been abolished altogether but merely suspended. This means that unlike the anarchy created by a civil war or in the midst of natural or man-made catastrophes, law is not completely negated; the complete negation of law is suspended as well. The intensified, ubiquitous presence of suspended violence suspends not only law but also the eruption of all-encompassing violence in the form of “total war” or the creation of a spectacular, large-scale catastrophe.

Israeli officials and most of the Israeli public represent and justify this type of violence in terms of “security” and the need to protect Israeli citizens from the Palestinian version of spectacular violence. From our point of view, the truly restraining impact of this VPV is not upon Palestinian terrorists but upon the Israeli war machine. This is a form of violence exercised by the Israeli military apparatus to restrain itself and prevent a full outburst, so far suspended, of the destructive forces accumulated and deployed throughout the territories. The fantasy of such catastrophic outbursts of violence is reproduced with almost any major clash. Military operations are often conceived and presented as miniatures of an exercises for an always larger scale operation yet to come or held in reserve. There can always be a more terrible onslaught on a Palestinian neighbourhood or refugee camp than the existing one. What lasts for a few days may last many months, more Palestinians may be detained, deported, and killed, more houses blown up, more cultivated land taken or “exposed”. There are always political and moral reasons to keep an operation in its present, “limited” scope, to postpone its next stage, to withdraw ahead of time, and yet to declare that “all the objectives have been achieved.” And while the difference between the phantasmic loosening of violent forces and the real one is flexible, and while the threshold of the intolerable is constantly moving, as people get quickly and alarmingly accustomed to kinds of violence they recently abhorred, the real catastrophe or large-scale disaster is always kept at a distance. Only the chronic, creeping disaster may be traced and tackled; the spectacular catastrophe should

always be postponed. Israeli authority would let others—local nongovernmental organizations (NGOs) and international observes and agencies—intervene, but cooperate with them to bring basic humanitarian relief only when the danger of catastrophe seems too imminent.

Suspended violence allows the ruling apparatus to function without law, discipline, and ideology, but also without war and catastrophe. The territories are on the threshold of law as much as they are on the verge of war and catastrophe, but they are not quite there. The eruption of war in the present circumstances, when the Israeli army faces scattered groups of terrorists and a few small and poorly equipped militias, would have led, in one way or another, to massive transfer or even mass killing of civilians. Since the territories are already occupied and the enemy has neither a government nor an army, the only goal of war could be to reduce dramatically the number of noncitizens—nonsubjects subjugated to Israeli rule—and to completely destroy their existence as political beings. But the Palestinians have been neither annihilated nor assimilated, neither expelled in large numbers nor integrated. They are governed as temporary human beings who belong to the Israeli state by being excluded from it, cared for by being forsaken, new kinds of homini sacri in the sense Giorgio Agamben gives to this term.¹⁶ The suspended violence at the ruling apparatus suspends a final solution. Total war or catastrophe on the one hand and the rule of law on the other are two polar potentialities that structure the Israeli regime by the suspension of their presence and the presence of their suspension.

We believe that thinking about “the wall” must begin from this understanding. The wall is a seemingly perfect architectonic-geostrategic machine of suspended violence. As a means of security, this machine is supposed to reduce the number of successful terrorist attacks (and it is already presented by Israeli authorities as quite effective in this respect).¹⁷ It is said to reduce Palestinian spectacular violence but also to restrain, or at least reduce, the need for Israeli counterviolence. But precisely by being a useful mechanism of VPV, entirely integrated within the existing infrastructure of checkpoints, roadblocks, and bypass roads, the wall multiplies the presence of suspended violence and increases dramatically its destructive effects. It creates conditions of a chronic disaster for the Palestinians inhabitants of Palestine.

On the Verge of Catastrophe

The wall is meant to ensure the closure—practical, potential,

and virtual—of the OPT and their complete separation from Israel “proper,” wherever its boundaries lie, and from the Jewish settlements within the Occupied Territories. What is new about it is not closure itself but the attempt to enforce and ensure it with no exception and the presumption that total closure is possible. Under martial law, as well as under police control in times of emergency, the closure of an area is declarative much before it becomes (if it ever becomes) architectonic. The delineation of the space as closed and of closure as a quality of a certain space are concepts that may—but do not necessarily need to—rely upon material obstacles. Walls, fences, and ditches can help the erection of a closure, but they may also exist as obstacle on movement without pretending to create a system of total closure. How strong, long or deep these constructions should be depends on both the resistance to closure and the will to enforce it. The Wall is not a means to *create* closure but to ensure and sustain an already existing system of closures in face of a growing resistance to the *geography of separation* in local and international circles, on the one hand, and a growing will to enforce *total separation without respect for any geopolitical lines*, on the other hand.

This becomes clear when one considers the fact that the territories have long been sealed off, or at least capable of being closed off, from the rest of the world. The first complete closure of the Occupied Territories was declared during the war in Iraq in 1991. For more than six weeks the entire Palestinian space in the Occupied Territories was completely separated from the Jewish space within and outside of it. For their Palestinian inhabitants, the territories became an enclosed camp. What was at first an extreme, straightforward and not very sophisticated measure taken in an exceptional situation has long become a routine. Closure has been developed as a sophisticated, sui generi apparatus, a coordinated set of quasi-legal, architectonic, observatory, and military means to circumscribe space, isolate it, and control the location where and the degree to which it can be penetrated. This development took place mainly during the Oslo years, under the veil of the so-called peace process. The territories have become a puzzle of semi-isolated demarcated spaces, whose boundaries can be redrawn at any moment, according to the decision (whimsical or strategic, it does not matter) of local Israeli commanders. Each isolated space is connected to or disconnected from others by unpredictable military decrees that may turn

PHOTO: MIKI KRATSMAN

within minutes or hours, each such demarcated space into an isolated camp. The second Intifada only accelerated and provided a pretext for the consolidation of this mechanism of domination which had already been largely in place before its outbreak; it also forced this mechanism to become more visible [we shall return to this point later].

But where precisely are “the territories”? The green line that supposedly separates Israel from the

Palestinian land occupied by Israel in 1967 has long been erased; it functions only on the maps of Palestinians officials and Israeli leftists, designating the separation between Israeli and Jordanian forces declared by 1949 armistice accord, as well as the line that one day will hopefully separate the state Israel from a future Palestinian state. Along the green line and on both of its sides many villages and towns have been established, and

together with older Israeli –both Jewish and Arab– villages and towns they form the so-called seam line, which has become a wide and long stretch of land. From the points of view of Israeli civilians, soldiers, settlers, and Palestinians alike, “the territories” begin on where the “seam line” ends –except that nobody has ever drawn a map of that end. It is a very flexible line that every day can be inscribed anew in the maps and on the ground according to “the needs of the hour.” Recently, the needs of the hour have meant a series of more or less local closures, more or less extensive sealing of Palestinian areas. “The Territories” actually designate –and this is the most prudent, if not most accurate definition– the area that may be sealed off without warning and without any due process, except for a decree issued by certain army generals. The “closureable” area does not have to be closed in its entirety or at once. In extreme circumstances (such as the wars in Iraq or major military operations) but also on certain marked days of the year (the High Holidays, Passover, and Independence Day), closure is a means for integration of the entire area. At other times closure is partial and local, and it becomes a means of division and separation.

The authority to declare an area “a closed military zone” is not restricted to the Palestinian Territories; it is given to the military on both sides of the green line as part of the legal fact that the state of emergency declared at the time of the British Mandate has not been abdicated by the Israeli lawgiver. Since the dismantling of the military regime imposed on Arab villages and town between 1948 and 1966, this measure has been used several times in areas where Israeli Arabs and Bedouins live but almost never in Jewish areas. And whereas since 1966, closure has become a really exceptional situation for Israeli citizens, it has since 1991 become the rule for its Palestinian noncitizens. The Palestinian “closureable area” is now represented, organized, articulated, and coordinated through at least three incommensurable maps used by the three groups that mainly inhabit and move in that area: Palestinians residents, Jewish settlers, and Israeli soldiers.¹⁸

Members of the three groups cannot coexist, let alone reside permanently in the same places. They can hardly move along the same roads, and when using the same roads they do it in a very different manner. For the soldiers, the entire space is permeable, no place is inaccessible,¹⁹ and no hideout is really out of sight, though penetration into some enclaves may be harder and more costly than to others. Closure and restrictions

of movement work for both Palestinians and settlers but in a very different way: for the settlers, the sealing of their space and the restriction on their movement are means of protection; in the Palestinian case, the same measures are means of intrusion and penetration, a network for the deployment of suspended violence as well as a pretext and a solid support for its spectacular outbursts.

These three incommensurable maps represent and reproduce the constant effort to keep Palestinians and Jews apart. Living areas, working places, shopping areas, and above all the roads among them are mostly ethnically segregated, although segregation is not strict, formal, or effective in the same way in these various spaces. However, the spread of Jewish settlements and military bases throughout the West Bank and the limited economic, medical, and infrastructural facilities there create a situation in which no group can be contained within its own zone, kept moving only on the roads allocated to it, and do it without crossing others’ zones. Constant friction between members of the three groups is an inevitable outcome of this situation, and it leads to further attempts at keeping the groups apart, which in turn creates further points of friction. The wall is part of the old dream to put an end to the friction and keep the separate zones as “clean” and as “pure” as possible. But, like the more local means of segregation, the wall too is means of partition that only rearranges and determines the location of friction, the moment of coming together, and the means of contaminating “sterile spaces.”

Thus, space is not only ethnically and functionally segregated, its organization has become a mechanism for creating ethnic and functional segregation. At the same time, the control of movement by the Israeli army and the free movement it enjoys serve as means of integration of what is being constantly segregated. The violence used to enforce a spatial segregation or intrude into enclosed sites relates both sides of any boundary to the encompassing ruling apparatus. Hence the deployment of suspended violence and the occasional eruption of spectacular violence integrate what has been spatially segregated, while at the same time, the spacing out of power resegregates what sheer violence has integrated. But this dialectics is not symmetrical, for, after all, the space of the military encompasses both the settlers’ and the Palestinian spaces and is capable of compressing them into one, changing their outlines, redrawing their boundaries, and enforcing new forms of interlacing between them.

There is, of course, another space that claims superiority: the imaginary settlers' space, the whole Land of Israel (*Eretz Israel hashlema*), that supposedly contains both the Palestinian and the military spaces. This space has a very tangible correlate: a detailed map of land allocations, of environmental and architectonic planning, of "outposts" and "enlargements" of new neighborhoods, and of new villages that respect no neighbor. This is the constantly changing space of colonization. It is often said that the army only follows the settlers' initiatives, protects them from Palestinian violence wherever they go, and forsakes the Palestinians whenever Jewish settlers go into and out of their fields and orchards. However, no matter how geopolitically important is this colonized space, nor how powerful is the peculiar combination between the imaginary space and its detailed representations in maps of environmental planning, the fact remains that only the military commander, not the settlers' leadership, is both authorized and capable of proclaiming and enforcing closure of the colonized space and determining exceptions to this closure. No matter how often settlers break into both military and Palestinian space (through "illegal" outposts, incursions into Palestinian villages and orchards, bypassing roadblocks, etc.) and redraw their boundaries, it is only through the presence of the military and the articulation of space in its language and maps that spatial segregation and (re) integration take place. Furthermore, in the same way that a sovereign is characterized by its authority to declare an exception, only the sovereign (in the person of the government, the defense minister, the chief of staff, or the local commander) can order "disengagement" or any other form of withdrawal from certain spaces. As much as exception and exclusion are means for reappropriating the excluded and reestablishing the law,²⁰ disengagement or withdrawal is a means for reappropriating of control over the entire space and reestablishing the occupier's rule over it.

Indeed, the so-called disengagement plan is a means to regain control and reassert authority over the entire Gaza Strip. Regardless of the intentions ascribed to the plan, this has already been its affect – long before the first settler has been forced to leave his house – and will remain one of its effects if it ever materializes. The same is true for the wall. Long before the project is finished, and in some areas long before it has even started, space has been redrawn and redistributed, with new partitions of land, new restrictions on movement, and new methods

to reintegrate the space that the planned or constructed wall divides. In both cases space is unilaterally redrawn and rearranged so as to regain full control over the way Palestinians move in and out of their enclaves, without hindering the penetrability of the Palestinian space that remains always open for the incursions of Israeli forces. Also in both cases, some settlers' space is threatened by the rearrangement of military space; in the Gaza Strip this space is meant to be annulled altogether, while in the West Bank more restrictions on settlers' movements are expected in settlements that will not be encircled by the wall. These future injuries, for which a great machinery of compensation has already been set in place, are the result of the fact that despite all their colonial privileges, Jewish settlers in the Occupied Territories are not normal citizens: all their rights are fully protected by Israeli law except for their rights to the colonized space itself. The territories have never been fully annexed and the settlers' presence in them has never been fully "naturalized" in Israeli minds, let alone recognized by non-Israelis. Neither the settlers' free movement in the territories nor their possession of the land can be guaranteed by the Israeli legal system. From the point of view of this system, the colonized space has never been pacified and "civilized" (except for the annexed territory in the greater Jerusalem area) and is in a permanent state of emergency. It is a space where the law has never been fully established – or withdrawn – and therefore exception has become the rule, having a zone of its own. It is space itself (mainly, but not only, Palestinian space) that can be forsaken, abandoned, damaged, and destroyed without punishment.²¹ At the same time, for many years the Israeli governments acted as if this space cannot be scarified either, not even for the sake of peace, and this is still the position of many Jewish nationalists and religious fundamentalists. The settlers' space – abandoned to un-punishable injuries and excluded from the realm of religious sacrifice – has itself become sacred, a sort of *spatium sacer*. As if space itself has taken upon itself two characteristics of a *homo sacer*,²² mirroring the Palestinians' situation as *homini sacri*. In fact, it was the supposedly sacred nature of the settlers' space, in which colonization was led by a vanguard of messianic fundamentalists who worked to transform space as a means to transform historical time, that had forsaken the Palestinians in the first place.

Every aspect of Palestinian life – economy, labor and leisure, politics and armed resistance, culture

and education— is contained within this sacred/forsaken space, being constrained and constructed by the system of segregation and integration that operates within and through it. This system abides by no law except for the regulations it constantly invents, inscribes, and reinscribes into the space it controls and constantly transforms. The plethora of rules and regulations used to articulate, direct, restrain, or describe after-the-fact the operations of the ruling apparatus have only this in common: they are anchored in the present temporary phase of spatialization of this apparatus, to which they give form and which they constantly transform. Nothing is more constant than the changing spatial aspect of these rules. They may derive their authority from Israeli law, they may be restrained by an occasional, limited and partial respect for international humanitarian law, and they may reflect the changing intensity of Palestinian resistance, settlers' pressure, diplomatic maneuvers, or economic interests. But all these sources of influence are always mediated by and articulated through the spacing out of power and the triple segregation/integration of space. With no special additional effort and within a very short time the mechanism of closure and restrictions of movement can render meaningless any external input – legal, political, economic, moral, or other— into the system of domination, preventing its proper realization.

This fact accounts for the obvious but irregular differences between the situation and well-being of Palestinians in different dominated areas. The government reacts to Palestinian resistance, and sometime to Palestinian submissiveness as well, while local commanders have a certain degree of freedom in making decisions regarding closure and movement. In some places, on some days, people can get to work, study and even have uninterrupted social lives while on others no one can go to work for weeks, schools are closed and people are stuck in their homes for many long days and nights. This difference is always explained as a matter of security, which means precisely that space must be reseggregated or reintegrated according to the changing needs of the ruling apparatus that respects no rules but its own. Closure and restrictions on movement are means of security, they say, but security itself is always already spatially articulated and distributed: security for Jews, forsakenness for Palestinians. To ensure security means to perpetuate the spacing out of a power whose law is suspended and whose presence takes the form of a pendulum movement between suspended and

spectacular violence and between violent segregation and violent re-integration of space: a sacred space, always on the verge of a disaster zone.

The more violent this spatial segregation and reintegration becomes the more apparent is its resemblance to a camp, in the sense Agamben gives to this notion.²³ This is neither a concentration camp, nor a labor or a refugee camp, but a camp it is nonetheless: an enclosed space in which law has been suspended and power works through a series of spatial segregations of already-segregated segments of the population. In the camp the exceptional and temporary suspension of the law becomes the rule, and a state of emergency becomes the normal state of affairs. Life turns into "bare life" because, lacking the protection of any legal system and political status, it is completely invaded by mechanisms of power which make it at one and the same time an object of knowledge and an addressee of violence. In the camp, bare life becomes a medium in which knowledge and power meet, exchange, nurture, and produce each other incessantly, without the mediation of law or political discourse. The rules of power are immediately inscribed in the inhabitants' bodies, property, and space, while any attempt by the inhabitants to reclaim their space, property, or bodies is immediately construed as resistance to power.

This camp, however, is not a place to which Palestinians have been sent or deported but a construction enforced on their place of living. For Palestinians the camp is inside their own homes, villages and towns, orchards and fields. In addition to, and through, the fragmentation of space and the complete control over all movements, the ruling power also made the very presence of Palestinians in their own living spaces a temporary matter. Both regular and unexpected restrictions of movement are temporary; identity cards and permits allowing movement in and out of the enclosed zones are also temporary and must be renewed frequently;²⁴ in the greater Jerusalem area thousands of people literally have lost their right to return to their place for all kinds of administrative reasons.²⁵ The demolition of houses has become so frequent that in certain areas the very existence of one's house seem temporary;²⁶ and the danger of deportation and expulsion is always hanging in the air, the suspended presence of the ultimate spatial weapon.

In most camps, people are in a state of transition, and this state is more or less temporary. The temporariness, transience, deferral, and suspension which characterize any camp create or assign a common identity to the camp dwellers, be they tourists, soldiers, detainees, refugees

or deportees. Having lost or given up their identities and roots in their places of origin, either temporarily or for good, and not having reached their destinations yet, they all undergo a similar experience: the camp suspends or erases their many differences with respect to origin and destination and becomes their common destiny. In the territories, people are thrown into a state of transition because their living spaces are in transition, and by virtue of this transition the Palestinian common destiny is severely fractured; the fragmentation of space creates many local destinies according to the specific, contingent conditions in each of the enclaves or separate cells of the large camp. Still, the inhabitants of the separate spatial cells have one important attribute in common: they are all deprived of citizenship, and this status of noncitizen is their form of belonging to the Israeli State.²⁷ This deprivation defines their political existence in a way that has now made it possible to turn their villages and towns into the cells of a new camp which, in its turn, makes possible their continuous expulsion from the realms of law and politics, of civility and culture. The camp is not the place where Palestinians have been gathered; it is rather the “encampment” of their birthplace that allows the continuous reduction of their existence into “bare life.”

This “encampment” of the Palestinians has now become visible with the construction of the wall. The wall has concrete destructive effects on the population caught within its serpentine tentacles; apparently, it is also having quite dramatic psychological effects on both Israelis and Palestinians. The wall has even contributed to the emergence of new, nonviolent and multinational forms of resistance to the occupation in the form of a series of demonstrations in which Palestinians villagers, Israelis from the radical left, and volunteers from various international organizations take part in civil disobedience at the construction sites. But the wall has not introduced any new methods of domination that have not already been put to use at a more local level. The system of separation, fragmentation of space, and spatial segregation according to national identity, the attempt to “clean” more and more space of Palestinian presence, the radical reduction of the volume of Palestinian movement in space, and the detailed, rigorous control over anything that is still moving were all already in place before the erection of the wall. What the wall is adding is both a momentous destruction of the Palestinian environment along a line whose logic lies precisely in the lack of any comprehensible guiding

principle, and the phantasm of total separation construed through numerous new points of friction.

In other words, it is not the wall that has created the camp, but rather the strategy and reality of encampment which has led to the construction of the wall. The transformation of the territories into a sacred space, a zone of exception at the outskirts of law produced entirely without residue through an unrestrained interplay between suspended and spectacular violence, into a dynamic of destruction and construction, fragmentation, segregation, and reintegration, is now preformed most conspicuously –but by no means only– through and around the construction of the wall. It is the *construction* of the wall that has to be emphasized here, not the constructed wall: the long process of planning, the legal, military, and physical preparations, the diplomatic and political –local and international– struggles, the frequent changes in the wall's line, the dismantling of certain parts of it and their displacement, the recurrent postponements of construction of some other parts (due to lack of money, political and diplomatic pressure, court decisions, local compromises with villagers or settlers, etc.), the frequent changes in the number of open and operating gates, their status and regulations. Every moment of this process, every curve along the hundred kilometers of the wall's itinerary, every opening or closure of any of the gates, have been occasions for segregation and reintegration of space, redeployment of forces, interplay between suspended and spectacular violence. The wall may have already brought more security to many Israelis, but only at the expense of bringing havoc on many Palestinians, and only because “security” itself has remained a principle of segregation and colonization. At every turn of this long route, new ways to render space sacred have appeared and new forms of forsaking its inhabitants have been exercised. A static instrument of spatial separation has turned out to be the tail of a crawling monster that devours space and re-territorializes it at the same time, without ever splitting the territory into two.

The wall is not simply a major project under construction; it is an unfinished project in which non-termination seems structural rather than accidental. Therefore, it seems safe to predict that the wall will remain unfinished “forever” (until one day some new project –of full annexation or true reconciliation– puts an end to it altogether). The wall's role is not to reduce violence but to extend and reproduce domination and reinscribe it in

space. The wall is not a means for total separation of two communities in conflict but part of a mechanism of spatial segregation and reintegration through which conflict management is carried out by the ruling partner. For the purpose of segregation and reintegration, the thousands of tons of reinforced concrete are less important than the numerous gates and their changing status and regulations.²⁸ “The facts on the ground” are not inscribed by the concrete wall; they are inscribed by, in, and around these gates and the zones of friction around them, which, *together with the unfinished parts of the wall*, constitute the constantly changing network of permeability through which power is spaced out, the colonizing process continues, the Palestinian population is encamped and its daily life dissected.

The wall, so argue Israeli officials and opinion makers, is merely a substitute for a political solution; it is temporary, and it can be removed in peacetime or relocated according to a future agreement between the two parties. In the meantime it represents a suspended political solution. The wall is an architectonic-geographic-military solution to a lack of political solution. In the meantime, the wall that protects “us” is the wall that forsakes “them”. But the only way to bring “our” protection to perfection is to make “their” abandonment complete. Indeed, the wall embodies and helps articulate two complementary fantasies: total disengagement from the Palestinians (“We don’t want to see any of them around any longer”) and their total abandonment (“Let them kill each other, let them starve there, let them drink the sea of Gaza”). But it is precisely because total disengagement means total abandonment that both fantasies can never come true for a full-scale, “total” disaster is suspended as much as the political solution is postponed. While evading and postponing the latter has been the tacit policy of most Israeli governments since 1967, a policy Israel often shared with its Palestinian partner, suspension of a wholesale disaster has been a constituent element of its ruling apparatus in the territories since the outbreak of the second Intifada.²⁹

The reduction of Palestinian livelihood to sub-Saharan standards³⁰ is no doubt an effect of the geography of segregation, but it is also a means to reproduce it. Bringing the population to the verge of disaster creates submissiveness, foster dependency among Palestinians, and mobilizes the international humanitarian community that subsidizes the Palestinian economy –and hence the occupation itself– in proportion unparalleled by any

other contemporary humanitarian crisis.³¹ Despite obvious frictions and tense relationships, the mechanisms of suspended violence and humanitarian action are at work simultaneously, complementing each other and often well coordinated. The hinge that today connects the two apparatuses –the military and the humanitarian– is suspension. In the new Palestinian camp, everything has been suspended and is on hold: normal daily life, law and the legal system in its entirety, total war, disengagement (which is itself a form of suspension), mass dislocation of population, a full-fledged humanitarian catastrophe, a permanent political resolution of the conflict, a final solution of this or that nature. The violent apparatus of the ruling power suspends not only daily life and the law, but total war and mass dislocation as well. The humanitarian apparatus takes an active role in achieving this suspension. By their direct distribution of aid and indirect impact on public opinion and on the Israeli authorities, the humanitarians prevent unemployment from becoming malnutrition and malnutrition from becoming famine, thus suspending the disaster which a widespread famine would have created. By their very presence, as part of the so-called international community and its representatives, they also contribute, temporarily at least, to the suspension of more brutal policies of domination; they contribute to the prevention of targeted killings becoming mass murders and local house demolitions becoming the full-fledged transfer of an entire population.

In moments of severe crisis, in order to prevent further deterioration and the crossing of that imaginary threshold of “true” catastrophe (which can always be redrawn according to the assumed changing sensibility and attentiveness of a no less imaginary “international community”), the ruling apparatus is always ready to consider certain alleviations of its yoke, open new gates, to allocate more soldiers to the checkpoints to allow faster passage, and so on. Most of the engagements between Israeli soldiers and the Palestinian residents take place in these circumstances and thus concern endless negotiations over passage within, into, and out of the territories, negotiations in which “humanitarian reasons” are one of very few things a Palestinian can bring to the exchange in order to get a permit to pass.³² Palestinians are constantly forced to exchange presentations and representations of the basic needs of their bare lives, their suffering and losses, for permits that would allow them maintain bare lives and mitigate some of their suffering.³³ The immense

suffering and humiliation of the crossing points themselves cannot be included in this negotiation, for they are part of the conditions for negotiation. The numerous gates in the wall, together with the numerous other checkpoints on both sides of the wall, function as a network of theatres in which these (re)presentations of bare life take place, sometimes several times a day for one person.

The wall has not reduced the Palestinian existence to bare life and has not created the theater where this existence is represented; it has only given this theater a more visible, more threatening presence, creating for it a stage whose size is enormous. And it has no doubt intensified the specter of a final solution (in the figure of separation or deportation) and the sense of temporariness in light of this specter. The rising concrete, in view everywhere, means that total separation is imminent, that the very existence of bare life is at stake, that every passage is temporary, and that everything gained at the checkpoint is ephemeral and has to be regained through the another tortuous round of negotiation. But there are always openings in the wall, there is always the possibility that closed gates would be opened, and there are still wall-less areas, which means that the real disaster has not happened yet, that some lines of flight are still possible, that resistance –not only submissiveness– should be channeled and redirected according to the advance of the monster's tail. And it is precisely this continuation of resistance that reaffirms the necessity of the wall in Israeli eyes.

- 1 This text is an excerpt from a larger work in progress. Some parts were presented at a conference on "The Politics of Humanitarianism in the Occupied Territories" at the Van Leer Jerusalem Institute, April 20-21, 2004.
- 2 The demarcating line is the first closure imposed on the entire Palestinian Territories by the Shamir government during the gulf war in 1991. Amira Hass, "Colonialism Sponsored by the Peace Process" (in Hebrew) October 2003; and page 12.
- 3 Jean Ziegler, special rapporteur, "Report submitted to United Nations on the Right to Food in the Occupied Palestinian Territories," (advanced, unedited version – unpublished draft), September 2003. Due to Israeli and American pressure the report has never been officially published. This is but one example among numerous reports of this kind issued by various governments and international agencies that monitor what is arguably the most surveyed and best documented humanitarian crisis in the world today. The first conclusion stated in the special report of the International Development Committee of the British House of Commons on "Development, Assistance and the Palestinian Occupied Territories" from 5.2.2004 is that "rates of malnutrition in Gaza and parts of the West Bank are as bad as anywhere one would find in sub-Saharan Africa. The Palestinian economy has all but collapsed".

See also the report of John Dugard, special Rapporteur of the European Commission on Human Rights, submitted to the Commission in September 2003. On the specific impact of the Wall on the humanitarian crisis see the United Nation Report, "The Humanitarian Impact of the West Bank Barrier on Palestinian Communities" September 2004.

- 4 Sometimes a legal exercise of force is distinguished from an illegal one, and only the latter is called violent. Sometimes the use of force (legal or not) that does not yield direct contact with an exposed body is not considered violent. We would consider an action violent irrespective of its legality and of the existence of an actual contact between physical forces and exposed bodies. In this context, however, we shall not deal with the relation between the legality and illegality of a violent act but only with the interplay between eruption of physical forces and its suspension.
- 5 Compare Louis Marin's excellent analysis of power and representation in the Introduction to *The Portrait of the King* (Minneapolis: Minnesota University Press 1987).
- 6 We borrow Giorgio Agamben's term here. See *Homo Sacer: Sovereign Power and Bare Life* (Stanford, Stanford University Press 1998), 18. However, as will become clear later, our debt to Agamben goes much beyond the borrowing of this phrase.
- 7 We are thinking, for example, of some of the newly constructed checkpoints where dozens or hundreds, sometime thousands of people are caged in a small wired area. Waiting for hours in lines before passing through the carousel gate, they are not only humiliated, deprived of their rights and robbed of their time. The close area in front of the gate is so crowded that people are constantly stepping on each other, pushed and pressed to the wired fence, almost suffocating, hardly carrying their belonging, unable to help the crying children, the elderly and the sick. And while the deferred passage has become a torturous waiting, the passage itself is now computerized, well controlled, and, from the army's point of view, more efficient. For a thorough analysis of the checkpoint see Tal Arbel, "Measured Abandonment, a Political Techniques. The Checkpoint Apparatus in the West Bank", work in progress.
- 8 In the checkpoints discussed in the previous note, violence is constantly exercised by caging numerous people in a tiny closed space, lining them up, leading them through a single carousel gate, etc., but this violence almost never becomes spectacular. Bodies are touched, pushed, detained for hours, but not penetrated or butchered and the soldiers hardly ever shoot and very rarely use their sticks.
- 9 On the legal aspects of power in the Occupied Palestinian Territories see Eyal Benvenisti, *Legal Dualism: The Absorption of the Occupied Territories into Israel* (Boulder: Westview 1990), and *The International Law of Occupation* (Princeton NJ: Princeton University Press 1993), ch. 5. See also Orna Ben-Naftali, Aeyal M. Gross, and Keren Michaeli, "Illegal Occupation: Framing the Occupied Palestinian Territory," *Berkeley Journal of International Law*, forthcoming.
- 10 Note that we are not thinking here merely about propaganda, to which consumers of the news are exposed everywhere, but about the ideological shaping of subjects through education, literature, public memory, etc.
- 11 Compare Etienne Balibar, "Citizen Subject," in Eduardo Cadava et al. (eds.) *Who Comes after the Subject* (Routledge 1991), pp. 33-60. The discussion of the ancient figure of subjectus is on pp. 40-44.
- 12 The partial success of some pleas against the construction of the Wall at the supreme court, which might have been presented here as counter examples, only demonstrate our point: the construction of the Wall was halted in some places but accelerated in others; the army has

- never stopped putting pressure on villagers in the area where the wall should have been constructed; demonstrations along the wall have become more fierce, their oppression has become more violent and sometimes deadly.
- 13 To win means to strikes the last blow, but the last blow is only the latest in an infinite series, and it creates the conditions for the next blow, hence winning is always an embryonic moment of losing, and vice-versa. The only real difference that exists is between more and less deadly and destructive violence. On this quantitative scale, the Palestinians are worse off.
- 14 Walter Benjamin, "Critique of Violence," in *Selected Writings*, vol I, 1913-1926 (Cambridge MA: Harvard University Press 1996), 236-252.
- 15 Ibid. 242; Jacques Derrida, "Force of Law: The Mystical Foundation of Authority," *Cardozo Law Review*, 11, 5-6 (1990), 921-1045.
- 16 Agamben, *Homo Sacer*, Ch. 1.
- 17 The reduction in the number of both attempted and successful terrorist attacks in 2004 is a fact, and its ascription to the Wall may be true, but is very hard to prove. Many other factors may be involved, including the daily killings of Palestinians who are said to be combatants, and change in the political atmosphere in which less and less support of suicide bombing is expressed now. The security discourse of the Wall conceives the Palestinians as walking bombs to be stopped at Israel's gate and gives no account of their position as free-thinking and acting subjects. Without considering the Palestinians' will and perseverance how could one explain the fact that in the Gaza Strip, which is completely sealed off (by a fence, not by a wall), Palestinians are constantly shooting into and shelling Israeli areas? And why this does not happen in the West Bank?
- 18 Other groups, e.g., Israeli Jews who are not settlers or Palestinian Citizens of Israel, may have their own maps as well, but these maps are not as distinct from the major three discussed here.
- 19 This is the case in principle, at least, although some areas may be less permeable for a while, depending on the level of Palestinian resistance.
- 20 Agamben, *Homo Sacer*, part I
- 21 The Palestinian sociologist Sari Hanafi has described in detail this destructive relation of Israelis to the inhabited Palestinian space and to its environment, calling it "spacio-cide." [See Sari Hanafi, "Spacio-cide, réfugiés, crisis de l'État-Nation. Vers un État palestinien Extraterritorialisé" In *Multitudes*, n° 18, 2004. See also Hanafi's essay in this volume].
- 22 Gorgio Agamben who resurrects the ancient Roman figure of *homo sacer* presents it a someone who may be killed without punishment and yet whose religious sacrifice is not permitted (Agamben, *Homo Sacer*, Part Two).
- 23 Agamben, *Homo Sacer*, part 3, especially chapter 7. Paraphrasing Agamben's title of this section of the book, one may say that the camp has come "The paradigm" or "The Nomos" of Israeli domination in the Occupied Territories. It is important, however, to note that, as explained on pages 12-13, tis camp has no fixed external boundaries.
- 24 Renewal requires movement, but movement is restricted when documents are no longer valid. This vicious circle of the permission policy is well documented in Tal Arbel "Measured Abandonment, a Political Techniques. The Checkpoint Apparatus in the West Bank", work in progress.
- 25 More than three years before the second Intifade B'TSELEM reported "the quiet transfer" of thousands residents [special report on the quiet transfer, April 1997]. After September 2000 the pace of administrative denial of residents' rights has only increased.
- 26 "More than 3,000 homes, hundreds of public buildings and private commercial properties, and vast areas of agricultural land have been destroyed by the Israeli army and security forces in Israel and the Occupied Territories in the past three and a half years. Tens of thousands of men, women and children have been forcibly evicted from their homes and made homeless or have lost their source of livelihood. Thousands of other houses and properties have been damaged, many beyond repair. In addition, tens of thousands of other homes are under threat of demolition, their occupants living in fear of forced eviction and homelessness." in "Israel and the Occupied Territories Under the rubble: House demolition and Destruction of Land and Property" report by Amnesty International, May 2004.
- 27 It is worth noting that Israel administers a cluster of camps that comprises almost a fourth of its governed territory and encompasses about a third of the population that lives under its official, direct and indirect control. There were in the past regimes that constructed and administered camps much vaster and much more terrible than this one, but the Israeli regime is perhaps to construct a camp so disproportionately large that it threatens to swallow the power that has erected it.
- 28 For a survey and classification of over fifty gates in the wall see, for example, the United Nation Report, "The Humanitarian Impact of the West Bank Barrier on Palestinian Communities [1st September 2004].
- 29 It is reasonable to assume that external political forces would intervene if and when the situation in the territories would become truly catastrophic and be recognized by Western countries as a "complex humanitarian emergency." So far Israel has been very careful not to reach that point. We are interested here only with the way Israel, having brought the Territories "to the verge of catastrophe," has used this threshold as a means of domination.
- 30 See note 2 above.
- 31 See Anne Le More's "Foreign aid strategy," in *The Economics of Palestine: Economic policy and institutional reform for a viable Palestinian State*, ed. David Cobham and Nu'man Kanafani (London, Routledge, 2004); Adi Ophir, The Role of the EU, "paper delivered at Faculty For Israeli-Palestinian Peace (FFIPP), third conference in Brussels, July 2004. See also Mary B. Anderson, "Do No Harm" – Reflections on the Impacts of International Assistance Provided to the Occupied Palestinian Territories", report from a visit to the Occupied Palestinian Territories from May 9-17, 2004.
- 32 The other thing a Palestinian can always give is collaboration with the ruling apparatus.
- 33 These presentations take place not only at the checkpoints, but also in about ten offices of the "civil administration," the so called "District Civil Liaison Offices," where the requests for permits are submitted. But the work of these offices is part and parcel of the entire mechanism of the restriction on movement and they should be integrated into any geography of the Wall and the entire network of checkpoints and roadblocks, gates and passages. See the report "The Bureaucracy of Occupation: the District Civil Liaison Offices" Physicians for Human Rights and Machsom Watch, December 2004. Tal Arbel, "Measured Abandonment, a Political Techniques. The Checkpoint Apparatus in the West Bank", work in progress.

La cua del monstre¹

Ariella Azoulay i Adi Ophir

Malgrat que Israel insisteix que el mur no és més que un escut temporal davant els atacs terroristes, els seus detractors sostenen que es tracta d'un important projecte geopolític il·legal que irromp en terres palestines i s'apropia *de facto* de vastes extensions del seu terreny, causant una devastació injustificable als palestins que viuen al llarg del seu perímetre i al seu entorn. Tant detractors com defensors presenten el mur com una nova estratègia, bé de lluita contra el terrorisme, bé com a part del procés de colonització i control de Cisjordània. Des d'ambdues parts es jutja o es justifica el mur segons les intencions ocultes després de la seva construcció i pels efectes directes que té en l'entorn, fins al moment tan sols anunciats i amb prou feines avaluats. Al llarg d'aquest text posarem en qüestió les esmentades assumpcions, argumentant que el mur és un dels nombrosos instruments de l'aparell de poder israelià als Territoris Ocupats, la funció dels quals s'ha d'entendre en el context d'una anàlisi estructural i històrica del seu *modus operandi*. Aquest text proposa i esbossa l'esmentada anàlisi com a punt de partida per examinar la rellevància estratègica del mur. Al nostre parer, aquest immens projecte de construcció i destrucció és part, i resultat, (potser el més visible, però no el principal) d'una fase de l'ocupació que dura ja més d'una dècada², intensificada després de la segona Intifada, encara que sense alterar la seva lògica i estructura bàsiques.

L'economia de la violència

Des del començament de la segona Intifada palestina, la violència en el conflicte entre Israel i Palestina ha augmentat i cada vegada és més espectacular. Aquesta classe de violència mata de forma instantània, gairebé sempre a innocents, causant ferits i danys en cercles concèntrics entorn dels centres d'erupció, que afloren en ambdós bàndols quan es fa ús d'armes i bombes contra població civil i combatents, de forma més o menys indiscriminada. Malgrat els intents de justificar la violència d'uns, d'una banda, i mostrar la d'altres com una expressió de barbàrie fruit de la pura crueltat, per l'altra, les sèries d'escenes espectaculars se succeeixen amb tal consistència i regularitat que donen lloc a una impressió de simetria entre bàndols, reflectida en la retòrica de les expressions "cicle de violència" o "interminable cadena de revenja". Tals me-

tàfores són sens dubte enganyoses, i no perquè es pugui fundar i provar que un bàndol sigui just i l'altre cruel, sinó perquè aquesta inexacta lectura simètrica de la violència no solament ignora un context de gairebé quatre dècades de colonització i desposseïció, sinó que tan sols té en compte la violència espectacular sense contemplar-la com una més de les facetes i elements que conformen l'economia de la violència en la seva globalitat. A fi de comprendre l'esmentada economia, es fa necessari analitzar les relacions funcionals i estructurals entre les diverses formes i actes de violència i els patrons bàsics segons els quals es distribueix en ambdós bàndols. Tan sols així és possible comprendre la producció sistemàtica i crònica de desastre als Territoris Ocupats que situa al poble palestí "a punt de la catàstrofe humanitària"³.

Arribat aquest punt es fa necessària una breu digressió sobre el concepte de violència. En general, aquesta sol associar-se a un esclat de forces físiques, més o menys espectacular, que esquinça cossos o objectes. A aquest tipus de violència l'anomenem *espectacular*, ja que sempre és un esdeveniment per ser vist (fins i tot quan no hi hagi ningú mirant, com en un atracament en un carreró fosc o una matança en un lloc apartat). Però una acció és violenta fins i tot quan se suspèn l'erupció de força física i la insinuació i la dissuasió reemplacen el contacte material amb el cos exposat. En aquest cas l'anomenarem *suspensa* (encara que tot el món estigui mirant, no hi ha res a veure). La violència sempre ocorre en la interacció entre l'espectacularitat de l'esclat i la suspensió, i la seva eficàcia depèn de que es mantingui la distància entre els dos extrems.⁴

Les diverses formes polítiques de societat difereixen entre si per la manera en la qual l'espai s'organitza i es manté. Per exemple, en el cas de les democràcies modernes, aquestes es presenten com a sistemes de poder que s'esforcen per reduir la violència espectacular, reemplaçar-la per violència suspensa i fer ambdues tan invisibles com es pugui. En una democràcia liberal, només es pot passar de la violència suspensa a l'espectacular quan incumbeix al compliment de la llei. La violència suspensa no resulta suficient quan un govern perd legitimitat o no aconsegueix recuperar-la, quan imposa polítiques a la població dominada de forma unilateral o quan el record de l'esmentada imposició és recent. Però fins i tot en els

casos més extrems, ambdues formes de violència coexisteixen i interactuen. Si l'erupció de forces es prolongués ininterrompudament, sense intervals de calma, les parts en conflicte moririen en una lluita a mort.⁵

Des de l'inici de la segona Intifada, l'ocupació israeliana als Territoris Ocupats s'ha caracteritzat per un precari equilibri entre la violència espectacular i la suspesa. Gràcies a l'enorme desplegament de l'exèrcit per tot arreu, la presència de les forces en suspensió s'ha intensificat i s'ha fet més visible, reduint el lapse de temps necessari per reaccionar i accionar les esmentades forces. Això s'ha traduït en moments d'erupció més freqüents, letals i destructius que mai abans en les quatre dècades d'ocupació. L'exèrcit està desplegat a tot arreu, com en estat de guerra, encara que no n'hi hagi, ja que aquesta està en suspensió. L'únic que hi ha és un gran nombre d'incursions, batudes nocturnes i matances amb objectius assenyalats i "danys col·laterals" locals, a més de bombardeigs suïcides, tirs esporàdics, demolició d'habitatges (com a càstig o atac), destrucció d'infraestructura, de forma circumstancial o intencionada, i nombroses detencions i empresonaments. Malgrat l'enorme augment del nombre, la durada i l'abast d'aquests atacs i enfrontaments perfectament planificats, sobretot a la Franja de Gaza, i l'efecte acumulatiu dels quals és òbvia, la gran majoria de soldats estacionats als Territoris Ocupats durant les últimes dècades, incloent els anys de la Intifada, no han entrat en combat contra ningú. La violència exercida s'ha limitat a l'ús d'armes, porres i tancs, a la insinuació en els punts de control o a la veu anònima que declara el toc de queda, l'eco de la qual acompanya les patrulles a peu o motoritzades. Aquesta contenció en l'ús de la força és precisament el tipus de violència més utilitzada, la que és present a tot arreu, que pot aflorar sobtadament gairebé en qualsevol lloc i moment i que coacciona els moviments dels palestins i suposa un gran impacte en les seves activitats. La violència suspesa és efectiva sense haver de fer ecllosió, ja que prohibeix, impedeix, retarda i complica les activitats més simples, mina qualsevol preferència, redueix les activitats diàries, embogeix les persones i, de vegades, fins i tot mata. En ocasions, el seu impacte és fins i tot més catastròfic que el de la violència espectacular.

Tanmateix, com més gran és la presència de la violència suspesa, menor és la línia que la separa de

l'esclat. No fa molt (pel novembre-desembre de 2004), la premsa israeliana es va fer ressó d'una nova onada de "qüestionaments morals" i "autoreflexió" centrant una altra vegada l'atenció en el "comportament immoral" dels soldats israelians als Territoris i esforçant-se per descriure les operacions militars d'acord amb certes premisses morals que se suposa regulen i legitimen la violència. Gairebé cada setmana, la premsa revela un nou incident en el qual la violència suspesa esclata i resulta en ocasions mortal, sense que sigui sancionada. En esmentar aquests esdeveniments suposadament excepcionals i terribles, molts oblidem que el que caldria qüestionar és la violència suspesa que porta la presència de les tropes israelianes en territori palestí i que les condicions que permeten el salt de la suspensió a l'espectacular varien constantment. No hi ha cap norma que regeixi la presència de la violència suspesa ni les condicions que dicten la seva erupció. Amb massa freqüència, aquesta es tradueix en espectacles de mort i destrucció en els quals "l'inesperat-sempre-era-allò-d'esperar". Al mateix temps aquesta violència es coagula en la suspensió i en la presència de tropes, visible i amenaçadora, o en la invisibilitat d'"unitats especials", "instigadors" i "terroristes".

Els Territoris Ocupats s'han convertit en una "zona d'indistinció"⁶ entre ambdós tipus de violència en la qual el cos ocupat es troba constantment exposat a tot tipus de perills, desemparament i abandonament. L'"escàndol moral" que susciten alguns dels esmentats esclats de violència podria llegir-se com un intent d'establir una important distinció entre una forma de violència i una altra i en la seva aparença de legitimitat, així com el control del salt d'una a l'altra. Tot això succeeix en un moment en què l'esmentat control de la distinció i la transició entre ambdues, crucial per racionalitzar les operacions de l'aparell del poder, es veu amenaçat per noves tècniques de segregació i control de moviments que el mateix aparell ha posat en pràctica recentment⁷.

Però fins i tot ara, després de la sèrie d'"incidents immorals" apareguts a la premsa i en vista del gran augment i l'abast dels enfrontaments entre tropes israelianes i milícies palestines disperses, la força acumulada als diversos instruments de violència no empitjora. Poques vegades es creua el llindar de la violència espectacular⁸ ja que, en la majoria dels casos, la població ocupada

prefereix obeir, girar cua, renunciar a queixar-se, esperar a la cua, desvestir-se, posar-se davant de la càmera, baixar la veu o callar. La seva resistència es neutralitza sense haver de recórrer a l'esmentada violència. Encara que aquest èxit és efímer ja que, per generar-lo, el poder necessita una violència suspesa cada vegada més intensa, més amenaçadora i amb esclats cada vegada més freqüents de violència espectacular a causa de la creixent pèrdua de poder dissuasiu de la primera. L'esmentada pèrdua de poder no es deu a una reducció de presència militar (que només augmenta), sinó al fet que els palestins tenen cada vegada menys res a perdre. Per aconseguir la mateixa submissió, les mostres de poder han de ser més imposants.

La presència de la violència suspesa es fa necessària i s'intensifica a causa que l'aparell governamental als Territoris manca dels tres tipus de control que, sota circumstàncies normals, li permetrien confiar en l'ús de signes i símbols de violència suspesa, reduir la seva visibilitat i evitar recórrer a l'espectacular. *En primer lloc*, no hi ha una legislació: el sistema legal al complet es troba en suspensió, substituït per una sèrie de mandats *ad hoc* i regulacions que canvien constantment⁹. La naturalesa arbitrària del poder fa que les normes no siguin efectives. Llevat que vagin acompanyades de violència suspesa visible. L'aparell dirigent necessita una presència ingent d'aquest tipus de violència per a simplement dictar i modificar normes i aplicar-les en el control del comportament dels ocupats. I aquests la necessiten per saber-les i comprendre què s'espera d'ells: com anar a treballar, a l'escola, per on passar per anar a comprar pa o com posar una bomba.

En segon lloc, l'aparell del poder manca d'espais on impartir disciplina, a part de les presons i els camps de detenció, el paper dels quals no és educar, adoctrinar o reformar, sinó excloure i intimidar subjectes no desitjats pel poder. *En tercer lloc*, i pel que fa a la població palestina, tampoc no existeix un aparell ideològic que compleixi aquesta funció, ni per mitjà de pràctiques disciplinàries, ni de forma independent. Òbviament el poder governant a Israel està profundament imbuït de producció ideològica, però els seus consumidors són els seus propis ciutadans.¹⁰ La sublevació palestina ha eliminat pràcticament la possibilitat que el govern israelià pugui servir-se de mitjans ideològics o d'adoctrinament per governar la població palestina. El poder es mostra incapaç de modelar-los i convertir-los en els seus súbdits. Amb l'aplicació de les lleis en suspens i sense aparell disciplinari i ideològic, els palestins dels Territoris no poden convertir-se en súb-

dits d'Israel, al contrari del que succeeix amb els palestins ciutadans israelians. El palestí ocupat no és un súbdit, ni segons l'accepció moderna del terme ni segons la seva antiga accepció llatina: a diferència del súbdit modern, el palestí no se'l reconeix com a receptor de drets ni com a font de coneixement i acció. Però tampoc no és un *subjectus*, algú que, a diferència d'un esclau, obeeix el seu amo per convicció i voluntat pròpia i la submissió del qual s'inseria en una cadena de submissió i autoritzacions de la qual fins i tot el sobirà en formava part¹¹. El palestí que es troba sota l'ocupació no és ni súbdit ni ciutadà. És un no-ciutadà subjecte a un poder governant de qui no és súbdit i al que obeeix per un temor manifest a la seva autoritat, una cosa que rep com a pura agressió i arbitrarietat. Políticament és un mer objecte del poder, tant un objectiu d'aquest com un obstacle que se li oposa i interfereix al seu camí. A ulls del poder, és un destinatari d'acció simbòlica, concebut abans que res per ser receptor d'acció violenta. La resistència pot aflorar cada vegada que gosi replicar-li al govern, intentant aconseguir la seva posició.

Així doncs, desproveït de la mediació de la llei, la ideologia i la disciplina, el poder governant ha d'intensificar la presència de la violència suspesa i recórrer a la violència espectacular, sempre a punt d'entrar en joc. En lloc d'educar i disciplinar els seus súbdits, el poder fereix els seus cossos i destrossa les seves propietats. El càstig ja no s'associa a la llei sinó a la resistència, a qualsevol presència que se li dirigeixi en altres termes que no siguin els seus. I la violència espectacular no es limita al càstig i al compliment de la llei, sinó que serveix principalment per preservar la força dissuasiva de la mateixa violència suspesa. La resistència, la reclamació de llibertat i espai propi al mig dels esforços controladors del poder, li brinda a aquest l'excusa perfecta per passar del control a la destrucció, convertint els focus de resistència en zones de destrucció. No obstant això, es pot esmentar que, en la majoria d'incidents violents que porten destrucció, (de llocs, cases, carreteres, infraestructures i tot allò que Amira Hass anomena "armes de construcció lleugera" i que han transformat l'espai habitat de Palestina), aquesta és el resultat d'unes polítiques dissenyades per aniquilar l'entorn material sense tocar els cossos de les persones de forma directa.

Els ciutadans que són bons súbdits del seu govern interioritzen el poder en major o menor grau, mentre els no-ciutadans, subjugats a un poder arbitrari que posa la llei en suspens i actua sense cap tipus de mediació, no interiorit-

CHECK POINT, KALANDIA TERMINAL. PHOTO: DOMÈNEC

zen res de res. Per a ells, el poder ha d'actuar mostrant-se obertament, sent present a la superfície que controla. El poder només s'entén com a quelcom extern, visible, una força amenaçadora sempre present en la interacció entre els esclats de la violència espectacular i el desastre i la presència creixent de la violència suspesa. En ser no-ciutadans, els palestins manquen de qualsevol eina legal per negociar amb el poder la manera en la qual se'ls governa¹². Així que, si no volen oferir resistència oberta ni obeir submisament, l'únic que els queda és intentar eludir el poder o enganyar-lo amb improvisacions, simulacions i dissimulacions de tot tipus per evitar semblar sospitosos. Encara que sempre ho semblaran, almenys mentre continuïn sent capaços de replicar al poder. Per a aquest, la resistència no és només les accions palestines, sinó la seva mera presència i identitat.

El govern israelià rebutja que l'ús continuat de la violència de tot tipus pugui encoratjar la resistència violenta i engendrar més violència que la que pretén evitar. Després de cada atac terrorista, els portaveus israelians s'afanyen a declarar que mai no hi ha prou prevenció, pel que no queda més remei que emprar encara més violència per prevenir la violència imprevisible. Periodistes, polítics i ciutadans repeteixen sense pensar aquests clíxés en els quals la violència sempre es presenta com a preventiva. La violència es genera per prevenir la violència¹³. Aquesta "violència per prevenir la violència" (VPV) assumeix l'existència d'una font inesgotable d'ella, que no s'ha de materialitzar. Tot palestí constitueix, amb la seva mera presència, una font i un destinatari de violència suspesa. Però, a diferència de la presència visible i molesta d'aquest

tipus de violència al bàndol israelià, l'amenaça palestina és principalment clandestina, sent molt difícil deixar-la al descobert. Per a això cal amenaçar, restringir el moviment, controlar-lo, infiltrar-se en llocs per controlar-los i controlar-los per infiltrar-se, practicar arrests per fer investigacions i investigar per practicar arrests, destruir terres de cultiu per desemmascarar i desemmascarar per destruir terres de cultiu, imposar el toc de queda, el confinament i l'estat de setge per restringir el moviment, i viceversa. Així doncs, la VPV és tan productiva com destructiva. Transforma l'espai, crea noves construccions, inventa instruments i mètodes de control i produeix i distribueix ansietats, amenaces, rumors i riscos innumerables. Aquesta violència té un caràcter totalitzador; es diu que sense ella tothom serà abandonat; però, al donar-li via lliure, qualsevol pot ser abandonat. Sempre està en funcionament, no ha de cessar un moment, mai no fa vacances i és aquí per quedar-se. Tot l'espai israeliano-palestí es troba dominat per aquesta lògica absurda.

Walter Benjamin va proposar una útil distinció (útil en condicions polítiques "normals") entre violència fundadora, en el cas d'una revolució o cop d'estat, i violència conservadora de dret, en el cas de l'acció d'un exèrcit la finalitat del qual és complir la legalitat.¹⁴ La violència sospesa que descrivim sembla quedar-se fora d'aquesta definició, ni conserva el dret ni funda un nou ordre legal, ni tan sols no desdibuixa el contorn d'ambdues. Benjamin desconstrueix la seva pròpia definició en argumentar que les polítiques d'un poder "sense forma", la presència del qual és "intangible, omnipresent i fantasmal", són per fundar noves lleis i preservar-les, en una idea que també desenvolupa Derrida en un dels seus famosos treballs¹⁵. Tanmateix, l'ambigüitat, inherent en la violència, que és també fundadora quan conserva, i conservadora quan funda, no es pot aplicar a la violència sospesa. Mentre la violència policial o militar de la qual parlen Benjamin i Derrida és fundadora i conservadora *ahora*, la violència sospesa no és *ni* una cosa *ni* l'altra.

Als Territoris Ocupats, la violència sospesa s'aplica quan el dret està en suspens total i no hi ha cap intent de crear un sistema legal alternatiu. L'esmentada violència no conserva el dret, sinó la seva suspensió i constitueix, no una nova legislació, sinó una situació de no-llei, que manté i recrea sense cessar. No obstant això, cal assenyalar que el dret no s'ha abolit, només suspès, el que significa que, al contrari del que succeeix en una situació d'anarquia com a resultat d'una guerra civil o una catàstrofe

provocada, el sistema legal no es nega. De fet, la seva negació total també es troba suspesa. La presència ubiqüa i cada vegada més intensa de la violència sospesa deixa en estat de suspensió no solament el dret, sinó també una possible erupció de violència generalitzada en forma de "guerra total" o de catàstrofe espectacular de gran magnitud.

Les autoritats israelianes i la majoria de la seva població representen i justifiquen aquesta violència en nom de la "seguretat" i la necessitat de protegir els ciutadans d'Israel de la versió palestina de violència espectacular. Al nostre parer, l'impacte restrictiu real de la VPV no repercuteix en els terroristes palestins, sinó en la maquinària de guerra israeliana. Es tracta d'una forma de violència que el seu aparell militar utilitza per imposar restriccions i evitar l'eclosió total, després de tanta suspensió, del poder destructiu acumulat i desplegat als territoris. En gairebé cada gran enfrontament es reproduïx la fantasia d'aquestes eclosions catastròfiques. En ocasions, les operacions militars es conceben i es presenten com a petits exercicis de futures operacions a major escala, o que cal tenir preparades per si de cas. Sempre hi pot haver una matança més terrible que l'actual en un barri palestí o en un camp de refugiats. El que dura dies pot prolongar-se mesos. Es poden detenir, deportar i matar a més palestins, dinamitar més cases i arrabassar o "exposar" més terres cultivables. Sempre existeix una raó política i moral per mantenir una operació en el seu estat i abast actuals, "limitats", posposar la pròxima fase, retirar-se abans de temps i, encara així, declarar "que s'han assolit tots els objectius". Mentre continuï sent flexible la diferència entre la irrupció fantasmagòrica del poder de la violència i el poder real, mentre el llinar d'allò tolerable continuï desplaçant-se i les persones s'acostumin de forma alarmanant a tipus de violència que fins fa poc els escandalitzaven, la catàstrofe real o desastre de gran magnitud quedarà sempre llunyana. De l'únic desastre del qual existeixen indicis i que, per tant, es pot abordar, és el que avança sigilosament i es fa crònic. La catàstrofe espectacular s'ha de posposar sempre. Les autoritats israelianes permeten la participació d'organismes com les ONG locals, els observadors internacionals i les agències, però només per cooperar amb ells en l'abastament d'ajuda humanitària quan el perill de catàstrofe és massa imminent.

La violència sospesa permet a l'aparell dirigent funcionar sense llei, disciplina, ni ideologia, encara que també sense guerra ni catàstrofe. Els Territoris Ocupats es troben a les portes de la llei i gairebé al límit de la guerra

i la catàstrofe, però mai no arriben del tot. En les actuals circumstàncies, amb un exèrcit israelià enfrontat a uns quants grups terroristes disseminats i mal armats, l'esclat de la guerra portaria èxodes i fins i tot matances massives de civils. Com que els Territoris ja són ocupats i l'enemic no té ni govern ni exèrcit, l'únic objectiu de la guerra seria reduir dràsticament el nombre de no-ciutadans, no-súbdits subjugats al poder israelià, per acabar del tot amb la seva existència com a éssers polítics. No obstant això, els palestins no han estat aniquilats, ni assimilats, ni expulsats massivament ni integrats. Es troben regits per l'estat israelià com a éssers humans temporals, exclosos d'aquest, atesos mitjançant l'abandonament, com a nous tipus d'*homini sacri*, en el sentit que Giorgio Agamben li dóna al terme¹⁶. La violència suspesa instal·lada en l'aparell de poder deixa la solució final en suspens. La suspensió de la presència i la presència de la suspensió de la guerra total o catàstrofe, d'una banda, i la de la instauració del dret per l'altra, constitueixen els dos pols que estructuren el règim israelià.

Creiem que la reflexió entorn del mur ha de començar des de la comprensió d'aquests fets. En aparença el mur constitueix una perfecta màquina arquitectònica i geoestratègica de violència suspesa. Concebut com a eina de seguretat, està pensat per reduir el nombre d'èxits en els atacs terroristes. Per la seva part el govern l'ha presentat com una mesura efectiva¹⁷. Pel que sembla, s'afirma que no solament redueix la violència espectacular palestina, sinó que també conté, o com a mínim redueix, la necessitat de resposta violenta israeliana. Encara que precisament per ser un mecanisme útil de VPV, perfectament integrat a l'estructura actual de llocs de control, controls de carretera i circumval·lacions, el mur multiplica la presència de violència suspesa i augmenta de forma dramàtica el seu efecte destructiu, creant les condicions d'un estat de desastre crònic per als habitants palestins de Palestina.

A punt de la catàstrofe

La comesa del mur és assegurar el tancament pràctic, potencial i virtual dels Territoris Ocupats de Palestina i la seva separació total de "el que seria" Israel, sigui quin sigui el seu traçat, i dels assentaments jueus dins dels territoris. El que té de nou no és el tancament en si mateix, sinó la seva imposició i compliment sense excepcions, així com la presumpció que el tancament total sigui possible. Quan s'aplica la llei marcial o se sotmet al control policial en casos d'emergència, el tancament declarat d'una zona es fa efectiu molt abans que el seu tancament arquitectònic, si

és que aquest arriba a succeir. La delineació d'un espai com a tancat i el tancament com a qualitat d'un espai són conceptes que, encara que no necessàriament, solen recolzar-se en obstacles materials. Murs, tanques i dics poden ajudar a erigir l'esmentat tancament, però també poden significar un obstacle per al moviment sense promoure un sistema de tancament total. La resistència, longitud o profunditat d'aquestes construccions depèn tant de la resistència que generi el tancament com de la voluntat d'imposició d'aquest. El mur no és l'eina que *crea* el tancament, sinó la que imposa i manté un sistema de clausura ja existent davant una creixent resistència a la *geografia de la separació* en cercles locals i internacionals, i la que encarna una voluntat cada vegada més gran d'imposar la *separació total sense respectar cap traçat geopolític*.

Tot això es fa evident en adonar-nos de què ja fa molt temps que els Territoris Ocupats han estat aïllats o, almenys, preparats per poder ser aïllats de la resta del món. El primer tancament total de la zona es va declarar el 1991, durant la guerra de l'Iraq. Durant més de sis setmanes, els espais palestins dins dels Territoris Ocupats van quedar separats de l'exterior i de les zones jueves que hi ha en el seu interior, convertint-se en camps de reclusió per als habitants palestins. El que inicialment era una mesura extrema, rotunda i poc sofisticada, adoptada arran d'una situació excepcional, s'ha convertit des de fa temps en una rutina. Aquest tancament s'ha transformat en un sofisticat aparell *sui generis*, integrat per un conjunt d'eines arquitectòniques, d'observació i militars *quasi* legals que circumscriuen l'espai, l'aïllen i controlen per on i en quina mesura es pot penetrar en ell. Aquesta transformació va tenir lloc sobretot durant els anys d'Oslo, a l'empara del procés de pau del mateix nom. Els Territoris s'ha convertit en un puzzle d'espais semiaïllats els límits del quals es poden redefinir en qualsevol moment per decisió capritxosa o estratègica dels comandants israelians locals. Cada un es troba connectat o desconnectat dels altres segons decrets militars impredecibles que, en qüestió de minuts o d'hores, converteixen cada tros de territori en un camp aïllat. La segona Intifada va accelerar el procés i va servir de pretext per a la consolidació d'aquest mecanisme de dominació, present molt abans de l'inici de la seva aplicació. Així mateix, també el va obligar a fer-se més visible (més tard reprendrem aquest tema).

Però, on són exactament "els Territoris"? La *Green Line* (Línia Verda) que suposadament separa Israel del territori palestí ocupat per Israel el 1967, fa temps que

ja no existeix, tan sols persisteix en els mapes de les autoritats palestines i els israelians d'esquerres per marcar la separació entre les forces jordanes i israelianes declarada per l'acord d'armistici de 1949, i la línia que esperem que un dia separi l'estat d'Israel d'un futur estat palestí. Al llarg i als costats d'aquesta Línia Verda, s'ha aixecat molts pobles i llogarrets que, junt amb les antigues poblacions israelianes [tant àrabs com jueves], conformen l'anomenada *Seam Line* [traduïda de vegades com "línia o zona de juntura"], una franja de terra llarga i ampla. Tant per a civils, soldats i colons israelians, com per als palestins, els "Territoris" comencen on acaba la *Seam Line*, encara que mai no s'ha dibuixat un mapa d'aquest límit. Es tracta d'una línia flexible, que pot renovar-se a diari sobre el mapa i sobre el terreny segons les "necessitats del moment". Fa poc, aquestes necessitats van significar una sèrie de tancaments locals i el tancament hermètic de les zones palestines, totes elles en grau major o menor. Segons la definició més prudent, i potser la més encertada, el terme "Territoris" designa en realitat tota aquella zona que pot ser tancada sense avis i sense més procés previ que el decret que emeti un general de l'exèrcit. La zona "clausurable" no té perquè tancar-se en la seva totalitat o a un mateix temps. En el cas de circumstàncies extremes, com la guerra de l'Iraq o alguna operació militar important, així com en dates assenyalades, com les vacances de l'Any Nou jueu, la Pasqua jueva o el Dia de la Independència, el tancament suposa una mesura per englobar tota la zona, mentre en altres ocasions, aquest és parcial i local i només serveix com a recurs de divisió i separació.

L'autoritat per declarar una àrea "zona militar tancada" no es limita als Territoris Palestins, sinó que l'ostenten els exèrcits en ambdós costats de la Línia Verda, com parteix de la llei promulgada durant l'estat d'emergència en l'època del Mandat Britànic i que no ha estat eliminada per la legislació israeliana. Després del desmantellament del règim militar imposat en pobles i llogarrets àrabs entre 1948 i 1966, aquesta mesura s'ha usat en diverses ocasions a les zones on viuen àrabs israelians i beduïns, però gairebé mai a les zones jueves. I mentre des de 1966, per als ciutadans israelians el tancament s'ha donat només en casos excepcionals, des de 1991 els no-ciutadans palestins el viuen com a norma. En l'actualitat, les "zones clausurables" palestines es representen, organitzen, articulen i coordinen a través dels tres mapes inabastables que utilitzen els principals grups que habiten i es desplacen per la zona: els residents palestins, els colons jueus i els soldats israelians.¹⁸

Els membres dels tres grups no poden coexistir als mateixos llocs i encara menys residir de forma permanent. Amb prou feines poden desplaçar-se per les mateixes carreteres i quan ho fan, les utilitzen de forma molt diferent. Per als soldats, l'espai sencer és permeable, cap lloc no resulta inaccessible¹⁹ i no hi ha cap amagatall que se'ls escapi, encara que penetrar en alguns enclavaments pot ser més difícil i treballós que en d'altres. Els tancaments i les restriccions afecten tant a palestins com a colons, encara que de forma molt diferent: mentre per als colons el tancament hermètic del seu espai i la limitació de moviments són mitjans per protegir-los, per als palestins les mateixes mesures són elements d'intrusió i penetració, una xarxa per al desplegament de la violència i un pretext i un sòlid reforç per als seus esclats espectaculars.

Els tres mapes inabastables representen i reprodueixen el constant esforç per mantenir separats jueus i palestins. La segregació ètnica es troba a gairebé totes les zones residencials, llocs de treball, zones comercials i, sobretot, les carreteres que les uneixen, encara que no de forma igual d'estricta, formal o efectiva a tot arreu. No obstant això, el desplegament d'assentaments de colons i bases militars al llarg de Cisjordània, junt amb les poques instal·lacions d'infraestructures econòmiques i mèdiques amb les quals compta la zona, provoquen que cap grup no pugui quedar-se quiet a la seva pròpia zona, movent-se només per les carreteres interiors i sense creuar l'espai de d'altres. La fricció constant entre els membres dels tres grups es fa inevitable i provoca més intents per mantenir la separació que, al seu torn, originen noves friccions. El mur forma part del vell somni de posar fi a la fricció i mantenir les zones separades, tan "netes" i "pures" com sigui possible. Però com gairebé totes les eines locals de segregació, el mur també significa una divisió que tan sols resitua el lloc de fricció, el moment de trobar-se i la manera de contaminar "espais estèrils".

Així doncs, l'espai no solament se segrega ètnicament i funcionalment, sinó que la seva pròpia organització origina l'esmentada segregació. Alhora, el control de moviments que exerceix l'exèrcit israelià, al costat de la llibertat de què ell mateix gaudeix, serveix per integrar allò que està constantment segregat. La violència que s'usa per imposar la segregació espacial o per irrompre en espais tancats vincula ambdós costats de tota frontera a l'aparell de poder que els engloba. Per tant, el desplegament de la violència suspena i l'esclat ocasional de l'espectacular integren allò que ha estat segregat espacialment mentre,

ahora, la distribució del poder torna a segregar el que la violència en estat pur ha integrat. Tot i així, la dialèctica no és simètrica, doncs, al cap i a la fi, l'espai de l'exèrcit també inclou el dels colons i dels palestins i els comprimeix en un sol, modificant el seu contorn, redibuixant els límits i imposant noves maneres d'interconnexió entre ells.

Naturalment, existeix un altre espai que s'esgrimeix com a superior: l'espai imaginari dels colons, la Terra d'Israel completa [*Eretz Israel hashlema*] que, teòricament, comprèn la zona palestina i la de l'exèrcit. El seu equivalent tangible seria un mapa que inclogués la repartició de terres, la planificació mediambiental i arquitectònica, les "avançades" i "ampliacions" de nous barris i poblacions recents, que no mostren cap respecte pels seus veïns. Aquest és l'espai de colonització, constantment en canvi. Es diu sovint que l'exèrcit es limita a seguir les iniciatives dels colons i a protegir-los de la violència palestina allà on siguin i que no atén als palestins cada vegada que els jueus entren i surten de seu camps i horts. No obstant això, per gran que sigui la importància geopolítica del colonitzat o per poderosa que sigui la peculiar combinació entre espai imaginari i la seva representació detallada als mapes de planificació de l'entorn, la realitat és que l'autoritat i la capacitat per decretar i imposar el tancament d'un espai colonitzat i decidir les excepcions recau únicament en els comandaments de l'exèrcit, no en els líders colons. Per molt que aquests irrompin tant en espais militars com palestins per redefinir els seus límits amb avançades, incursions en pobles i cultius, i controls en carreteres de circumval·lació, tots ells "il·legals", la segregació espacial i la (re)integració tan sols poden tenir lloc per mitjà de la presència militar i l'articulació de l'esmentat espai en el seu llenguatge i els seus mapes. I és més; únicament el sobirà (encarnat pel govern, el ministre de defensa, el cap del gabinet o el comandant local), de la mateixa manera que té autoritat per decidir les excepcions, és qui pot declarar l'"abandonament" o la retirada, de qualsevol tipus, de certs espais. L'excepció i l'exclusió serveixen per reapropriar-se d'allò exclòs i reestablir el dret²⁰, mentre que l'"abandonament" o la retirada són eines per recuperar el control de la zona i reinstaurar el poder de l'ocupant.

D'aquesta manera, l'anomenat pla de retirada serveix per recuperar el control i reafirmar la seva autoritat a la Franja de Gaza. Sense jutjar les seves altres intencions, aquest ja ha aconseguit l'efecte desitjat, (fins i tot molt abans que qualsevol colon abandoni la seva casa per

força) i continuarà sent una de les seves conseqüències si mai no arriba a materialitzar-se. El mateix succeeix amb el mur. Molt abans de concloure el projecte, i en diversos llocs molt abans de començar a erigir-lo, l'espai s'ha redefinit i redistribuït, donant lloc a noves reparticions de terra, restriccions de moviment i mètodes per reintegrar l'espai que el mur, planejat o ja construït, vagi a dividir. En els dos casos exposats, l'espai es redefeix i es redistribueix unilateralment a fi de recuperar el control total sobre la forma de moure's dels palestins en entrar i sortir dels seus enclavaments, sense entorpir la penetrabilitat de l'espai palestí, que queda sempre obert a les incursions de l'exèrcit israelià. També en ambdós casos, alguns dels espais dels colons es veuen amenaçats per la reestructuració de l'espai militar. Mentre a la Franja de Gaza es preveu la seva eliminació total, a Cisjordània s'esperen més restriccions per als assentaments que no quedin circumdats pel mur. Aquests greuges futurs, per als quals ja s'han previst grans compensacions, són conseqüència del fet que els colons jueus dels Territoris Ocupats no siguin ciutadans normals: la legislació israeliana protegeix tots els seus drets, excepte sobre el propi espai colonitzat. Aquests territoris mai no han estat totalment annexats i la presència dels colons mai no s'ha integrat completament com a quelcom "natural" en la mentalitat col·lectiva israeliana, i molt menys admès pels no-israelians. El sistema legal israelià no pot garantir-los ni la lliure circulació pels territoris ni la possessió de terres. Des del punt de vista del sistema, l'espai colonitzat mai ha estat pacificat ni "civilitzat" (a part del territori annexat a la zona més extensa de Jerusalem) i es manté en un estat d'emergència permanent. Es tracta d'un lloc en el qual el dret mai no s'ha implantat (ni retirat) completament i l'excepció s'ha convertit en la norma, en la propietària del lloc. L'espai per si mateix (palestí majoritàriament, encara que no tot) es pot abandonar, danyar i destruir sense risc de càstig²¹. A més, durant molts anys, els governs israelians han actuat com si aquest espai no pogués ser posat en qüestió, ni tan sols a favor de la pau, una postura que comparteixen molts nacionalistes jueus i fonamentalistes religiosos. L'espai colonitzat, abandonat a prejudicis que queden impunes i exclòs del regne de sacrifici religiós, s'ha convertit en una cosa sagrada, una mena de *spatium sacer*. Com si el propi espai hagués assimilat les característiques d'un *homo sacer*,²² davant la situació palestina d'*hominis sacri*. De fet, en una primera instància, els palestins van ser apartats d'aquest espai per la seva presumpta naturalesa sagrada,

la colonització de la qual van dirigir una avançada de fonamentalistes messiànics que van treballar per transformar-lo a fi de canviar el temps històric.

Totes i cadascuna de les facetes de la vida palestina, com l'economia, el treball, el lleure, la política, la resistència armada, la cultura i l'educació, es desenvolupen en l'interior d'aquest espai sagrat/abandonat, per la qual cosa es veuen restringides i definides per un sistema de segregació i integració que opera a tots els seus vessants i manifestacions. L'esmentat sistema no acata cap altra llei que la que inventa constantment, que s'inscriu i reinscriu en l'espai que controla i transforma incessantment. La plèthora de normes i reglaments per articular, regir, contenir o descriure, una vegada consumades, les operacions de l'aparell del poder tan sols tenen alguna cosa en comú: que estan subjectes a la fase actual i temporal d'especialització de l'aparell, al qual donen forma i transformen constantment. Res no és més constant que el canviar constant de l'aspecte espacial d'aquestes normes. Encara que la seva autoritat provingui de la llei israeliana, encara que de vegades es vegin refrenades per un respecte ocasional, limitat i parcial per la llei humanitària internacional o reflecteixin els canvis d'intensitat de la resistència palestina, la pressió dels colons, les maniobres diplomàtiques o els interessos econòmics, no obstant això, totes aquestes influències es troben sempre subjectes a la mediació i a l'articulació de la distribució del poder i la triple segregació/integració de l'espai. Sense molt esforç extra i en molt poc temps, el mecanisme de tancament i restricció de moviments és capaç de fer que qualsevol aportació exterior (legal, política, econòmica, moral o d'altres) deixi de tenir sentit dins del sistema de dominació i evitari que es dugui a terme.

Tot això dona fe de les diferències òbvies, encara que desiguals, en la situació i el benestar dels palestins de les diverses zones dominades. Alhora que el govern reacciona tant enfront de la resistència palestina com, en ocasions, a la seva submissió, els comandants locals gaudeixen de certa llibertat per decidir sobre el tancament i el moviment. Així, mentre hi ha llocs on la gent pot anar a treballar, a l'escola, i fins i tot fer vida social sense interrupcions, en altres punts ningú no pot anar a treballar durant setmanes, les escoles es tanquen i les persones romanen confinades a les seves cases durant llargs dies i nits. Aquestes diferències sempre es justifiquen des del punt de vista de la seguretat, la qual cosa precisament ve a dir que cal resseguir o reintegrar l'espai segons les noves necessitats de l'aparell del poder, que no acata al-

tres normes que les seves. El tancament i la limitació de moviments es fan en nom de la seguretat, diuen, encara que s'articulen i distribueixen de forma espacial: seguretat per als jueus, abandonament per als palestins. Garantir la seguretat implica perpetuar la distribució de l'espai d'un poder la llei del qual es troba en suspens i la presència del qual és com un pèndol entre la violència espectacular i la suspensa, així com entre la segregació i la reintegració violenta de l'espai: un lloc sagrat, permanentment a punt del desastre.

Com més gran és la violència de l'esmentada segregació i reintegració en l'espai, més s'assembla a un camp, segons la definició d'Agamben²³. Encara que no és un camp de concentració, ni de treballs forçats, ni de refugiats, continua sent un camp, un lloc tancat amb un dret en suspens i un poder que exerceix una sèrie de segregacions espacials sobre segments ja segregats de la població. En l'esmentat camp, la suspensió excepcional i temporal s'instal·la com a estat natural de les coses. La vida es converteix en *nuda vida*, desproveïda de la protecció d'un sistema legal o un estatus polític, completament envaïda pels mecanismes de poder que la fa, alhora, objecte de coneixement i destinatària de violència. En el camp, aquesta *nuda vida* és el punt on conflueixen el coneixement i el poder, on s'intercanvien, s'alimenten i es produeixen mútuament, incessantment, sense dret ni discurs polític per entremig. Les normes del poder s'inscriuen directament en els cossos de la població, en les seves propietats i en el seu espai, i qualsevol intent de reclamar-los s'interpreta immediatament com a resistència contra aquest poder.

Amb tot, el camp no és un espai on s'ha enviat o deportat als palestins, sinó una estructura imposada al seu lloc de residència. Per a ells, el camp és dins de les seves cases, llogarrets i pobles, horts i camps. A la fragmentació de l'espai i el control total dels seus moviments se li suma la temporalitat imposada a l'espai palestí per part del poder. Les restriccions, regulars i excepcionals, solen ser temporals. El documents d'identitat i permisos per sortir i entrar de les zones tancades també són temporals i cal renovar-los amb freqüència²⁴; a la zona més extensa de Jerusalem hi ha milers de persones que han perdut, literalment, el dret a tornar al seu lloc d'origen per tot tipus de motius administratius²⁵. La demolició de cases és ja tan freqüent que, en algunes zones, l'existència d'una llar pròpia sembla alguna cosa temporal²⁶. A més, l'amenaça de la deportació i l'expulsió s'ura permanentment en l'aire, com la presència suspesa de l'arma espacial total.

En molts camps, les persones es troben en un estat de transició més o menys temporal. Aquesta temporalitat, al costat de la fugacitat, el sentiment d'ajornament i la suspensió que els caracteritzen creen o confereixen una identitat comuna a tots els seus habitants, siguin turistes, soldats, detinguts, refugiats o deportats. En haver perdut o abandonat, temporal o definitivament, la seva identitat i arrels al seu lloc d'origen i sense haver arribat encara a la seva destinació, comparteixen una experiència similar: el camp suspèn o esborra les diferències, sovint notables, sobre el seu origen i destí i es converteixen en un destí comú. Als territoris, les persones es veuen abocades a un estat de transició fruit del mateix estat en el qual es troben els seus espais de residència. I per això, el destí comú de Palestina apareix terriblement fragmentat. La fragmentació de l'espai origina diversos destins locals segons les condicions contingents i específiques de cada un dels enclavaments o cel·les separades de la totalitat del camp. A més, els qui habiten en aquestes cel·les espacialment separades comparteixen un important atribut: manquen de ciutadania. I precisament d'aquesta manera, en qualitat de no-ciutadans, és com pertanyen a l'estat d'Israel²⁷. Aquesta privació i la naturalesa de la seva existència política permeten convertir els seus llogarrets i pobles en cel·les de nous camps que, al seu torn, fa possible la seva expulsió permanent del regne del dret i la política, de la civilització i la cultura. El camp no és un lloc on s'ha ajuntat els palestins, sinó que el fet que s'hagi "clausurat" el seu lloc de naixement "dins d'un camp", és el que permet que la seva existència es vegi permanentment reduïda a una *nuda vida*.

La construcció del mur ha fet visible el "confinament" dels palestins en els camps. La seva implantació té efectes destructius concrets per a tota la població atrapada als seus tentacles serpentejants i, pel que sembla, també està tenint greus efectes psicològics tant en israelians com en palestins. El mur ha contribuït a l'aparició de noves formes de resistència no violentes i plurinacionals, mitjançant les quals habitants palestins, israelians de l'esquerra radical i voluntaris de diverses organitzacions internacionals protagonitzen actes de desobediència civil a les zones de la seva construcció. Amb tot, el mur no ha aportat cap mètode nou de dominació que no existís ja a nivell local. Abans del seu aixecament ja s'aplicaven sistemes com la separació, la fragmentació de l'espai, la segregació espacial segons la identitat nacional, els intents de "netejar" més llocs de palestins, la reducció radical del volum del seu moviment i el control rigorós i detallat so-

bre tot allò que es pogués. El que el mur afegeix és, d'una banda, la destrucció de l'entorn palestí al llarg del traçat, la lògica del qual rau precisament en l'absència de pauta comprensible i, per l'altra, el fantasma de la separació total, interpretada per mitjà de molts nous punts de fricció.

Dit d'una altra manera, el mur no ha creat el camp, sinó que l'estratègia i la realitat del confinament han conduït a la seva construcció. La transformació dels territoris en espai sagrat, es prefigura ara de forma totalment visible per mitjà de la construcció del mur (encara que no solament) i tot el que l'envolta. L'esmentat espai és una zona d'excepció fora dels límits de la llei, generada íntegrament sense residus per mitjà de la interacció incontrolada entre la violència espectacular i la suspesa que aboca a unes dinàmiques de construcció-destrucció, fragmentació, segregació i reintegració. En lloc del mur construït, el que cal emfatitzar aquí és la seva *construcció*: el llarg procés de planificació, els preparatius legals, militars i físics, els enfrontaments polítics i diplomàtics (en el pla local i internacional), les freqüents modificacions del traçat, el desmantellament i desplaçament de fragments, les constants pròrrogues en la construcció d'alguns segments (per falta de diners, pressions polítiques i diplomàtiques, errors judicials, acords locals amb habitants o colons, etc.), canvis freqüents en el nombre de portes obertes en funcionament, el seu estatus i regulació. Cada pas del procés, cada una de les corbes en els cents de quilòmetres del seu traçat, cada obertura o tancament de les seves portes, serveix d'excusa per segregar i reintegrar espais, que l'exèrcit es desplegui de nou i permeti la interacció entre la violència espectacular i la suspesa. Pot ser que el mur hagi brindat major seguretat als israelians, però ha fet estralls entre els palestins i ha mantingut la "seguretat" com un principi de segregació i colonització. Cada corba al camí ha facilitat que es trobessin noves formes per sacralitzar espai i relegar a l'abandonament els seus habitants. Un instrument estàtic de separació espacial ha resultat ser tan sols la cua d'un monstre sigilós que devora i reterritorialitza espai alhora, sense arribar mai a tallar-lo en dos.

El mur no és únicament un gran projecte en construcció, sinó un projecte inacabat en el qual la inconclusió sembla ser més estructural que accidental, per la qual cosa no sembla arriscat afirmar que romandrà inacabat "per sempre", fins que un dia, un nou projecte (d'annexió completa o de genuïna reconciliació) posi fi a tot això. El paper del mur no consisteix a reduir la violència, sinó a ampliar i reproduir la dominació i reinscriure-la

en l'espai. El mur no pretén separar completament dues comunitats en conflicte, sinó que forma part d'un mecanisme de segregació i reintegració espacial que serveix perquè el bàndol al poder controli el conflicte. Per a aquests propòsits, tones de ciment armat no són tan efectives com les portes d'accés que allotgen i els constants canvis d'estatus i regulacions²⁸. Allò que en realitat succeeix "al terra" no ho conté el mur de formigó. Forma part del que inclou i del qual envolten les entrades i les zones de fricció circumdants que, *junt amb les parts inacabades del mur*, conformen una xarxa de permeabilitat en canvi permanent que escampa el poder, permet prosseguir amb el procés de colonització, confina la població palestina en un camp i dissectiona la seva vida quotidiana.

Les autoritats i els artífexs dels corrents d'opinió israelians sostenen que el mur suposa una mera substitució de la solució política. El seu caràcter temporal permetria eliminar-lo en temps de pau o resituar-lo segons l'acord al qual arribessin ambdues parts però, mentrestant, constitueix una solució política suspesa. A falta d'aquesta, el mur és una solució militar-geogràfic-arquitectònica que entretant "ens" protegeix i "els" abandona. I pel que sembla, l'única manera d'"aconseguir-nos" una protecció perfecta és "abandonar-los" completament. El mur és l'encarnació i el mitjà que articula dues fantasies complementàries: d'una banda, la desvinculació total dels palestins ("Ja no en volem veure a cap per aquí") i el seu absolut abandonament ("Deixem que es matin entre ells, que morin de gana, que es beguin el mar de Gaza"). Tanmateix, aquestes fantasies mai no podran realitzar-se plenament, doncs la desvinculació total implica l'abandonament absolut i el desastre "total" es troba en un estat de suspensió similar a la posposició de la decisió política. Des de 1967, la majoria de governs israelians, igual que els seus equivalents palestins en diverses ocasions, van optar per una política tàcita d'evadir i posposar les esmentades decisions però, després de la segona Intifada²⁹, la suspensió del desastre a gran escala ha passat a ser un element essencial del seu aparell de govern als territoris.

Com a conseqüència de la geografia de la segregació, la capacitat dels palestins per guanyar-se el pa ha disminuït fins i tot nivells subsaharians³⁰, cosa que, alhora, és una manera de perpetuar-la. En portar a la població a punt del desastre, es fomenta la submissió i la dependència i es mobilitza la comunitat humanitària internacional, de manera que l'economia palestina, i per tant l'ocupació, passa a sustentar-se en les subvencions en

unes proporcions molt superiors a les de qualsevol altra crisi humanitària contemporània³¹. Malgrat la tibantor i la tensió òbvies entre elles, la violència suspesa i l'acció humanitària treballen de forma simultània, es complementen i coordinen sorprenentment bé. En l'actualitat, la suspensió és la frontissa que articula la connexió entre l'aparell humanitari i el militar. En el nou tipus de camp palestí, tot es troba en suspensió, en compàs d'espera: la vida quotidiana, el dret i el sistema legal al complet, la guerra total, l'abandonament (en si mateix una forma de suspensió), el desplaçament de masses de població, l'eclosió total de la catàstrofe humanitària, una sortida política permanent del conflicte o una solució final, sigui quina sigui la seva naturalesa. L'aparell violent del poder deixa en suspens no només la llei i la vida quotidiana, també la guerra total i el desplaçament de masses, en un procés en el que l'aparell humanitari exerceix un paper actiu. La distribució directa d'ajuda i el seu impacte indirecte en l'opinió pública i en les autoritats israelianes eviten que la desocupació esdevingui malnutrició i que aquesta, al seu torn, provoqui una fam que, en no generalitzar-se, deixa en suspensió la situació de desastre que portaria. Així mateix, amb la seva sola presència en qualitat de representants i membres de la comunitat internacional, contribueixen, almenys de forma temporal, a la suspensió de les polítiques de dominació de major brutalitat i ajuden a evitar que les matances dirigides es converteixin en massacres i que la demolició local d'habitatges aboqui tota una població a un desplaçament en massa.

En els pitjors moments de crisi, i a fi que aquesta no empitjori fins a creuar la línia imaginària que la separa de l'"autèntica" catàstrofe (una línia que es redefeix segons els canvis de sensibilitat i l'atenció d'una no menys imaginària "comunitat internacional"), l'aparell de poder es mostra disposat a alleugerir una mica el jou, obrir noves portes d'accés o destinar més soldats als llocs de control per alleugerir el seu encreuament, entre altres reconsideracions. La major part de compromisos entre soldats israelians i residents palestins s'inscriuen en aquest context i incumbeixen a les interminables negociacions per entrar, sortir o creuar els Territoris. Els palestins esgrimeixen les "raons humanitàries" com un dels pocs arguments als quals poden apel·lar per obtenir un permís de circulació³² i es veuen obligats a presentar i representar les necessitats bàsiques dels seus mínims vitals, el seu sofriment i les seves pèrdues per obtenir els permisos que els autoritzin a mantenir-se en aquests mínims i alleugerir una mica el seu patiment³³. La seva magnitud, i la de

la humiliació que troben a les portes de pas, no es poden esgrimir en tals negociacions, ja que són condicions de les mateixes. Les portes i els llocs de control en ambdós costats del mur són teatres on les persones (re)presenten la seva *nuda vida*, en ocasions diverses vegades al dia.

El mur no ha reduït l'existència palestina a l'esmentada *nuda vida*, ni ha aixecat aquest teatre on aquesta es representa. Tan sols li ha conferit major visibilitat, una presència més amenaçadora i un escenari de dimensions enormes, a més d'intensificar amb total claredat l'espectre de la solució final (en forma de separació o deportació) i el sentiment de temporalitat que això provoca. Els blocs de formigó que s'aixequen, visibles des de totes parts, signifiquen que la separació total és imminent, que fins i tot l'existència de la *nuda vida* està en joc, que cada vegada que es creua és una mica temporal, que cada èxit en un lloc de control és efímer i ha de ser reconquerit amb una altra nova ronda de tortuoses negociacions. Tot i així, sempre hi ha portes d'accés, sempre existeix la possibilitat de reobrir entrades tancades i encara hi ha zones sense mur que afirmen que el desastre real no ha succeït encara, que existeixen possibles línies de vol, que la resistència, i no solament la submissió, hauria de trobar una via i redirigir-se cap a on avanci la cua del monstre. I és precisament la pervivència d'aquesta resistència el que reafirma els israelians en la necessitat del mur.

- 1 Aquest text és un fragment d'un *work in progress* més ampli. Algunes parts es van presentar durant la conferència "The Politics of Humanitarianism in the Occupied Territories" (La política de l'humanitarisme als Territoris Ocupats) en el Van Leer Jerusalem Institute [20 i 21 d'abril 2004].
- 2 La línia de demarcació dictada pel govern de Shamir durant la Guerra del Golf de 1991 va ser la primera mesura de tancament imposada als Territoris Palestins en la seva totalitat. Amira Hass, "Colonialism Sponsored by the Peace Process" [El colonialisme patrocinat pel procés de pau], (en hebreu), octubre 2003, pàg. 12.
- 3 Jean Ziegler, relator especial de l'ONU, "Report submitted to United Nations on the Right to Food in the Occupied Palestinian Territories" (Informe per a l'ONU sobre el dret als aliments als Territoris Ocupats de Palestina), (avançament de la primera edició sense revisar, esborrany no publicat), setembre 2003. L'informe mai no s'ha publicat oficialment a causa de pressions israelianes i nord-americanes. El text és tan sols un exemple dels nombrosos informes en aquesta línia publicats per diversos governs i agències internacionals com a observadors de la que es podria definir com la crisi humanitària mundial més estudiada i més ben documentada en l'actualitat. La primera conclusió de l'informe especial del Comitè Internacional per al Desenvolupament, de la Cambra dels Comuns britànica, "Development, Assistance and the Palestinian Occupied Territories" (Desenvolupament, assistència i els Territoris Ocupats Palestins) del 5-2-2004, estableix que "els nivells de malnutrició a Gaza i parts de Cisjordània són tan dolents com les de qualsevol lloc de l'Àfrica subsahariana. L'economia palestina no podria anar pitjor, llevat que s'enfonsés." Vegi's també l'informe de John Dugard, relator especial de la Comissió Europea per als Drets Humans, presentada en la Comissió de setembre de 2003. Sobre l'impacte específic del mur en la crisi humanitària, vegi's l'informe de Nacions Unides "The Humanitarian Impact of the West Bank Barrier on Palestinian Communities" [L'impacte humanitari del mur de Cisjordània en les comunitats palestines], setembre 2004.

- 4 En ocasions, es distingeix entre exercici legal i il·legal de la força i únicament es considera violent aquest últim. De vegades, l'ús de la força (legal o no) que no implica el contacte directe amb un cos exposat no es considera violent. Nosaltres creiem que una acció és violenta al marge de la seva legalitat i de l'existència del contacte real entre forces físiques i cossos exposats. No obstant això, en aquest context no abordarem el tema de la relació entre legalitat i il·legalitat de l'acte de violència, tan sols el de la interacció entre la suspensió i l'erupció de les forces físiques.
- 5 Compari's l'excel·lent anàlisi de Louis Marin sobre el poder i la representació en la introducció de *The Portrait of the King* [El retrat del rei], Minneapolis: Minnesota University Press, 1987.
- 6 Aquí prenem en préstec el terme de Giorgio Agamben a *Homo Sacer: Sovereign Power and Bare Life*, Stanford: Stanford University Press, 1998, pàg. 18. [Traducció al castellà: *Homo Sacer: el poder soberano y la nuda vida*, València: Pre- textos, 1998]. Com es veurà més endavant, el nostre deute amb Agamben va molt més allà d'aquest préstec.
- 7 Pensem, per exemple, en alguns dels llocs de control de nou erigits en els quals desenes, cents o milers de persones es veuen atrapat en una reduïda àrea envoltada de filats. Les cues d'hores que es formen per passar no tan sols signifiquen humiliació, desposseïment dels seus drets i el robatori del seu temps, sinó que la zona davant la porta està tan abarrotada que les persones es trepitgen les unes a les altres, s'empenyen i s'estrenyen contra el filat, gairebé asfixiant-se, carregant amb prou feines les seves pertinències i incapaços d'atendre nens sanglotant, gent gran i malalts. Però mentre la prèvia per passar es converteix en una espera tortuosa, el moment de l'encreuament està informatitzat i perfectament controlat i, pel que sembla de l'exèrcit, és molt més eficaç. Per a una anàlisi exhaustiva del lloc de control, vegi's el pròxim treball de Tal Arbel "The Checkpoint" [El lloc de control].
- 8 L'exercici de la violència s'exerceix de forma constant als llocs de control comentats en la nota anterior. Es confina les persones en un espai molt petit, se'ls fa esperar en fila i passar per una única porta rotatòria, però aquest tipus de violència mai no es torna espectacular. Els cossos es toquen, s'empenyen i es retenen durant hores, però no es travessen ni es massacren, ja que els soldats gairebé mai no desapareixen ni fan ús de les seves vares.
- 9 Sobre els aspectes legals del poder als Territoris Ocupats de Palestina, vegi's Eyal Benvenisti, *Legal Dualism: The Absorption of the Occupied Territories into Israel* [Dualisme legal: l'absorció dels Territoris Ocupats dins d'Israel], Boulder: Westview 1990, i *The International Law of Occupation* [La llei internacional de l'ocupació], Princeton NJ: Princeton University Press 1993, cap. 5. Vegi's també Orna Ben-Naftali, Aeyal M. Gross i Keren Michaeli, "Illegal Occupation: Framing the Occupied Palestinian Territory" [Ocupació il·legal: com formular el Territori Ocupat de Palestina], *Berkeley Journal of International Law*, pendent de publicació.
- 10 Tingui's en compte que no ens referim simplement a la propaganda, a què qualsevol consumidor de notícies està exposat a tot arreu, sinó a quans temes com l'educació, la literatura i la memòria pública, entre d'altres, es modelen des d'un punt de vista ideològic.
- 11 Compari's amb Étienne Balibar, "Citizen Subject" [Ciutadà subjecte] a Eduardo Cadava et al. (ed.) *Who Comes after the Subject?* [Qui ve després del subjecte?], Londres: Routledge, 1991, pp. 33-60. Vegi's la discussió entorn de la figura clàssica del subjectus, pp. 40-44. [N. de la T.: en anglès *subject* remet a "subjecte" i "súbdit"].
- 12 L'èxit parcial que van obtenir en la Cort Suprema d'alguns plets contra la construcció del mur, que aquí presentem com exemples a tall de rèpliques, ratifiquen la nostra postura: la construcció es va paralitzar en alguns llocs i es va accelerar en d'altres; l'exèrcit mai no va deixar d'exercir pressió en els habitants de les zones on s'havia d'aixecar; les manifestacions al llarg del traçat del mur han empitjorat i la repressió s'ha tornat més violenta i, fins i tot de vegades, mortal.
- 13 Guanyar significa assestar l'últim cop, però aquest només és l'últim d'una sèrie infinita que crea les condicions per al pròxim cop, de manera que guanyar sempre allotja l'embrí de perdre, i viceversa. L'única diferència real és el major o menor grau de mortalitat i destrucció de la violència. Segons aquesta escala quantitativa, els palestins surten perdent.
- 14 Walter Benjamin, "Critique of Violence" a *Selected Writings*, vol. I, 1913-1926, Cambridge MA: Harvard University Press, 1996, pp. 236-252. [Traducció al castellà, *Para una crítica de la violencia y otros ensayos*, Madrid: Taurus, 1991].
- 15 *Ibid.* Pàg. 242; Jacques Derrida, "Force of Law: The Mystical Foundation of Autho-

- 15 rity" a *Cardozo Law Review*, vol. 11, núm 5-6 (1990), pp. 921-1045. [Traducció al castellà d' Adolfo Baberá i Patricio Peñalver Gómez, *Fuerza de ley. Fundamento místico de la autoridad*, Madrid: Tecnos, 1997].
- 16 Giorgio Agamben, *Homo Sacer: Sovereign Power and Bare Life*, cap. 1. Op. cit. n. 6
- 17 Existeix una disminució real del nombre d'intents i d'atacs terroristes perpetrats amb èxit des de 2004 i, encara que pot estar relacionada amb el mur, és molt difícil de demostrar. Hi pot haver molts més factors en joc, com les matances diàries de palestins acusats de ser combatents i un canvi en l'ambient polític, que expressa un suport cada vegada menor als atemptats suïcides. El discurs de seguretat del mur contempla els palestins com a bombes errants que cal detenir a les portes d'Israel i no com a subjectes que pensen i actuen lliurement. Sense tenir en compte la voluntat i la perseverança dels palestins, com s'explica que a la Franja de Gaza, completament segellada [per una tanca en lloc d'un mur], els trets i bombardeigs palestins sobre les zones israelianes siguin constants? I per què no succeeix el mateix a Cisjordània?
- 18 Hi ha altres grups els mapes dels quals poden ser diferents com, per exemple, els jueus israelians que no són colons, o els palestins amb ciutadania israeliana. Tot i així, no difereixen tant dels tres mapes principals sobre els quals debatem aquí.
- 19 Almenys en teoria, encara que de vegades algunes zones són menys permeables durant una temporada, depenent de la intensitat de la resistència palestina.
- 20 Giorgio Agamben, *Homo Sacer: Sovereign Power and Bare Life*, part I. Op. cit. n. 6.
- 21 El sociòleg palestí Sari Hanafi descriu detalladament la relació destructiva dels israelians amb l'espai habitat pels palestins i el seu entorn, a la qual anomena "spacio-cide". Sari Hanafi, "Spacio-cide and Bio-politics: Coupling Refugees Issue and Land Issue in the Israeli Colonial Project" [Spacio-cide i biopolítica: la relació entre el tema dels refugiats i la terra en el projecte colonial israelià], pendent de publicació.
- 22 Giorgio Agamben ressuscita la figura romana de l'*homo sacer*, algú a qui es pot matar sense ser castigat però el sacrifici religiós del qual, no obstant això, no es permet [Giorgio Agamben, *Homo Sacer: Sovereign Power and Bare Life*, part I. Op. cit. n. 6]
- 23 *Ibid.*, part III, especialment cap. 7. Parafrasejant el títol d'aquesta part del llibre, es podria dir que el camp s'ha convertit en "el paradigma" o "el *nomos*" de la dominació israeliana als territoris ocupats. No obstant això, és important tenir en compte que, com s'explica a les pàgines 12 i 13, aquest camp no té uns límits externs marcats.
- 24 Per renovar-los cal moure's, però el moviment es limita quan els documents deixen de ser vàlids. Tal Arbel documenta el cercle viciós de les polítiques dels permisos en el seu treball, de pròxima publicació.
- 25 Més de tres anys abans de la segona Intifada, B'TSELEM va informar sobre el "desplaçament silenciós" de milers de residents [informe especial sobre el desplaçament silenciós, abril 1997]. Després de setembre de 2000, la negació dels drets dels residents per part de l'administració només ha fet que augmentar.
- 26 "En els últims tres anys i mig, l'exèrcit israelià i les forces de seguretat han destruït més de 3.000 habitatges, centenars d'edificis públics, propietats comercials privades i vastes extensions de terra cultivable a Israel i als Territoris Ocupats. Desenes de milers d'homes, dones i nens han estat desnonats i s'han quedat sense casa o sense la seva font d'aliment. Milers de cases i propietats han sofert danys, en molts casos, de forma irrecuperable. A més, altres desenes de milers d'habitatges estan amenaçats amb la demolició i els seus ocupants viuen amb por al desnonament i a quedar-se sense casa". Informe d'Amnistia Internacional, *Israel and the Occupied Territories Under the rubble: House demolition and destruction of land and property* [Israel i els Territoris Ocupats sota les runes: demolició d'habitatges i destrucció de terres i propietats], maig 2004.
- 27 Es pot destacar que Israel administra un conjunt de terres que comprèn gairebé una quarta part del territori que governa i que engloba a gairebé un terç de la població que viu oficialment sota el seu control, directe o indirecte. En el passat, alguns règims van construir i van administrar camps molt més grans i pitjors que aquest. Pot ser que el règim d'Israel construeixi un camp d'una extensió tan desproporcionada que podria amenaçar amb engolir al poder que l'ha erigit.
- 28 Per a l'estudi i la classificació de les més de 50 portes per creuar el mur vegi's, per exemple, l'informe de Nacions Unides "The Humanitarian Impact of the West Bank Barrier on Palestinian Communities" [L'impacte humanitari del mur de Cisjordània en les comunitats palestines], 1 de setembre 2004.
- 29 És raonable suposar que les forces polítiques de l'exterior interviendrien en cas que la situació als territoris arribés a l'extrem de la catàstrofe, sent reconeguda com "emergència humanitària complexa" pels països d'Occident. Fins al moment, Israel ha anat amb compte en no assolir aquest punt. En aquest cas el que ens interessa és la manera en la qual Israel, després de posar els territoris "a punt de la catàstrofe" ha utilitzat aquest límit com a mecanisme de dominació.
- 30 Vegi's nota 2.
- 31 Vegi's Anne Le More, "Foreign aid strategy" [L'estratègia de l'ajuda exterior] a *The Economics of Palestine: Economic Policy and Institutional Reform for a Viable Palestinian State* [L'economia de Palestina: polítiques econòmiques i reformes institucionals per a un estat palestí viable], David Cobham and Nu'man Kanafani (ed.), Londres: Routledge, 2004; Adi Ophir, "The Role of the EU" [El paper de l'UE], conferència presentada en la Faculty for Israeli-Palestinian Peace (FFIPP), III Conferència Internacional [Brussel·les, juliol 2004]. Vegi's Mary B. Anderson, "Do No Harm" - Reflections on the Impacts of International Assistance Provided to the Occupied Palestinian Territories" [No fer mal. Reflexions sobre l'impacte de l'ajuda internacional als Territoris Ocupats Palestins], informe sobre la visita als Territoris Ocupats Palestins, del 9 al 17 de maig de 2004.
- 32 L'altra cosa que un palestí sempre pot oferir és la seva col·laboració amb l'aparell del poder.
- 33 Les presentacions no solament es duen a terme als llocs de control, també en la desena d'oficines d'"administració civil", les anomenades District Civil Liaison Offices [Oficines de Relacions Civils del Districte], on es presenten les sol·licituds per als permisos. Les esmentades oficines formen part del mecanisme global de limitació de moviments i cal integrar-les en el marc de la geografia del mur i la xarxa de llocs de control, controls de carretera, portes d'encreuament i entrades. Vegi's l'informe de Physicians for Human Rights i Mchsom Watch, *The Bureaucracy of Occupation: the District Civil Liaison Offices* [La burocràcia de l'ocupació: les Oficines de Relacions Civils del Districte], desembre 2004; Tal Arber, pendent de publicació.

La cola del monstruo¹

Ariella Azoulay y Adi Ophir

A pesar de que Israel insiste en que el muro no es más que un escudo temporal frente a los ataques terroristas, sus detractores sostienen que se trata de un importante proyecto geopolítico ilegal que irrumpe en tierras palestinas y se apropia de facto de vastas extensiones de su terreno, causando una devastación injustificable a los palestinos que viven a lo largo de su perímetro y su entorno. Tanto detractores como defensores presentan el muro como una nueva estrategia, bien de lucha contra el terrorismo, bien como parte del proceso de colonización y control de Cisjordania. Desde ambas partes se juzga o se justifica el muro según las intenciones ocultas tras su construcción y por los efectos directos que tiene en el entorno, hasta el momento tan sólo anunciados y apenas evaluados. A lo largo de este texto vamos a poner en cuestión dicha asunciones, argumentando que el muro es uno de los numerosos instrumentos del aparato de poder israelí en los Territorios Ocupados, cuya función debe entenderse en el contexto de un análisis estructural e histórico de su *modus operandi*. El presente texto propone y esboza dicho análisis como punto de partida para examinar la relevancia estratégica del muro. A nuestro parecer, tal inmenso proyecto de construcción y destrucción es parte, y resultado, [quizás el más visible, pero no el principal] de una fase de la ocupación que dura ya más de una década², intensificada tras la segunda Intifada, aunque sin alterar su lógica y estructura básicas.

La economía de la violencia

Desde el comienzo de la segunda Intifada palestina, la violencia en el conflicto entre Israel y Palestina ha aumentado y cada vez es más espectacular. Esta clase de violencia mata de forma instantánea, casi siempre a inocentes, causando heridos y daños en círculos concéntricos en torno a los centros de erupción, que afloran en ambos bandos cuando se hace uso de armas y bombas contra población civil y combatientes, de forma más o menos indiscriminada. Pese a los intentos de justificar la violencia de unos, por un lado, y mostrar la de otros como una expresión de barbarie fruto de la pura crueldad, por el otro, las series de escenas espectaculares se suceden con tal consistencia y regularidad que dan lugar a una impresión de simetría

entre bandos, reflejada en la retórica de las expresiones “ciclo de violencia” o “interminable cadena de venganza”. Tales metáforas son sin duda engañosas, y no porque se pueda fundar y probar que un bando sea justo y el otro cruel, sino porque esta inexacta lectura simétrica de la violencia no sólo ignora un contexto de casi cuatro décadas de colonización y desposesión, sino que tan sólo tiene en cuenta la violencia espectacular sin contemplarla como una más de las facetas y elementos que conforman la economía de la violencia en su globalidad. A fin de comprender dicha economía, se hace necesario analizar las relaciones funcionales y estructurales entre las diversas formas y actos de violencia y los patrones básicos según los que se distribuye en ambos bandos. Tan sólo así es posible comprender la producción sistemática y crónica de desastre en los Territorios Ocupados que sitúa al pueblo palestino “al borde de la catástrofe humanitaria”³.

Llegado este punto se hace necesaria una breve digresión sobre el concepto de violencia. Por lo general, ésta suele asociarse a un estallido de fuerzas físicas, más o menos espectacular, que desgarrar cuerpos u objetos. A este tipo de violencia la llamamos *espectacular*, ya que siempre es un acontecimiento para ser visto [incluso cuando no haya nadie mirando, como en un atraco en un callejón oscuro o una masacre en un lugar apartado]. Pero una acción es violenta incluso cuando se suspende la erupción de fuerza física y la insinuación y la disuasión reemplazan el contacto material con el cuerpo expuesto. En este caso la llamaremos *suspendida* (aunque todo el mundo esté mirando, no hay nada que ver). La violencia siempre ocurre en la interacción entre la espectacularidad del estallido y la suspensión y su eficacia depende de que se mantenga la distancia entre los dos extremos.⁴

Las diversas formas políticas de sociedad difieren entre sí por el modo en que el espacio se organiza y se mantiene. Por ejemplo, en el caso de las democracias modernas, éstas se presentan como sistemas de poder que se esfuerzan en reducir la violencia espectacular, reemplazarla por violencia suspendida y hacer ambas tan invisibles como se pueda. En una democracia liberal, sólo se puede pasar de la violencia suspendida a la espectacular

cuando atañe al cumplimiento de la ley. La violencia suspendida no resulta suficiente cuando un gobierno pierde legitimidad o no consigue recuperarla, cuando impone políticas a la población dominada de forma unilateral o cuando el recuerdo de dicha imposición es reciente. Aun así, incluso en los casos más extremos, ambas formas de violencia coexisten e interactúan. Si la erupción de fuerzas se prolongara ininterrumpidamente, sin intervalos de calma, las partes en conflicto perecerían en una lucha a muerte.⁵

Desde el inicio de la segunda Intifada, la ocupación israelí en los Territorios Ocupados se ha caracterizado por un precario equilibrio entre la violencia espectacular y la suspendida. Gracias al enorme despliegue del ejército por todas partes, la presencia de las fuerzas en suspensión se ha intensificado y se ha hecho más visible, reduciendo el lapso de tiempo necesario para reaccionar y accionar dichas fuerzas. Esto se ha traducido en momentos de erupción más frecuentes, letales y destructivos que nunca antes en las cuatro décadas de ocupación. El ejército está desplegado en todas partes, como en estado de guerra, aunque no la haya, pues ésta halla en suspensión. Lo “único” que hay es un gran número de incursiones, redadas nocturnas y matanzas con objetivos señalados y “daños colaterales” locales, además de bombardeos suicidas, tiroteos esporádicos, demolición de viviendas (como castigo o ataque), destrucción de infraestructura, de forma circunstancial o intencionada, y numerosas detenciones y encarcelamientos. A pesar del enorme aumento del número, la duración y el alcance de estos ataques y enfrentamientos perfectamente planificados, sobre todo en la Franja de Gaza, y cuyo efecto acumulativo es obvio, la gran mayoría de soldados estacionados en los Territorios Ocupados durante las últimas décadas, incluyendo los años de la Intifada, no han entrado en combate contra nadie. La violencia ejercida se ha limitado al uso de armas, porras y tanques, a la insinuación en los puntos de control o a la voz anónima que declara el toque de queda, cuyo eco acompaña a las patrullas a pie o motorizadas. Esta contención en el uso de la fuerza es precisamente el tipo de violencia más utilizada, la que está presente en todas partes, que puede aflorar repentinamente casi en cualquier sitio y momento y que coacciona los movimientos de los palestinos y supone un gran impacto en sus actividades. La violencia suspendida es efectiva sin tener que eclosionar, ya que prohíbe, impide, retrasa y complica las actividades más simples, mina cualquier preferencia, re-

duce las actividades diarias, enloquece a las personas y, a veces, incluso mata. En ocasiones, su impacto es incluso más catastrófico que el de la violencia espectacular.

Sin embargo, cuanto mayor es la presencia de la violencia suspendida, menor es la línea que la separa del estallido. No hace mucho (en noviembre-diciembre de 2004), la prensa israelí se hizo eco de una nueva oleada de “cuestionamientos morales” y “autorreflexión” centrandose otra vez la atención en el “comportamiento inmoral” de los soldados israelíes en los Territorios y esforzándose por describir las operaciones militares de acuerdo con ciertas premisas morales que se supone regulan y legitiman la violencia. Casi cada semana, la prensa revela un nuevo incidente en que la violencia suspendida estalla y resulta en ocasiones mortal, sin que sea sancionada. Al mencionar estos sucesos supuestamente excepcionales y terribles, muchos olvidan que lo que habría que cuestionar es la violencia suspendida que acarrea la presencia de las tropas israelíes en territorio palestino y que las condiciones que permiten el salto de la suspensión a lo espectacular varían constantemente. No hay ninguna norma que rija la presencia de la violencia suspendida ni las condiciones que dictan su erupción. Con demasiada frecuencia, ésta se traduce en espectáculos de muerte y destrucción en los que “lo-inesperado-siempre-era-lo-de-esperar”. Al mismo tiempo esta violencia se coagula en la suspensión y en la presencia de tropas, visible y amenazadora, o en la invisibilidad de “unidades especiales”, “instigadores” y “terroristas”.

Los Territorios Ocupados se han convertido en una “zona de indistinción”⁶ entre ambos tipos de violencia en la que el cuerpo ocupado se halla constantemente expuesto a todo tipo de peligros, desamparo y abandono. El “escándalo moral” que suscitan algunos de dichos estallidos de violencia podría leerse como un intento de establecer una importante distinción entre una forma de violencia y otra y en su apariencia de legitimidad, así como el control del salto de una a otra. Todo ello sucede en un momento en que dicho control de la distinción y la transición entre ambas, crucial para racionalizar las operaciones del aparato del poder, se ve amenazado por nuevas técnicas de segregación y control de movimientos que el mismo aparato ha puesto en práctica recientemente⁷.

Pero incluso ahora, tras la serie de “incidentes inmorales” aparecidos en la prensa y a la vista del gran aumento y el alcance de los enfrentamientos entre tropas israelíes y milicias palestinas dispersas, la fuerza acumulada en los diversos instrumentos de violencia no se recrudece.

PHOTO: MIKI KRATSMAN

Pocas veces se cruza el umbral de la violencia espectacular⁸ pues, en la mayoría de los casos, la población ocupada prefiere obedecer, darse la vuelta, renunciar a quejarse, esperar en la cola, desvestirse, ponerse delante de la cámara, bajar la voz o callarse. Su resistencia se neutraliza sin tener que recurrir a dicha violencia. Aunque este éxito es efímero ya que, para generarlo, el poder necesita una violencia suspendida cada vez más intensa, más amenazadora y con estallidos cada vez más frecuentes de violencia espectacular a causa de la creciente pérdida de poder disuasorio de la primera. Dicha pérdida de poder no se debe a una reducción de presencia militar [que sólo aumenta], sino al hecho de que los palestinos tienen cada vez menos que perder. Para lograr la misma sumisión, las muestras de poder deben ser más imponentes.

La presencia de la violencia suspendida se hace necesaria y se intensifica debido a que el aparato gubernamental en los Territorios carece de los tres tipos de control que, bajo circunstancias normales, le permitirían confiar en el uso de signos y símbolos de violencia suspendida,

reducir su visibilidad y evitar recurrir a la espectacular. *En primer lugar*, no existe una legislación: el sistema legal al completo se halla en suspensión, sustituido por una serie de mandatos *ad hoc* y regulaciones que cambian constantemente⁹. La naturaleza arbitraria del poder hace que las normas no sean efectivas a menos que vayan acompañadas de violencia suspendida visible. El aparato dirigente necesita de una presencia ingente de este tipo de violencia para simplemente dictar y modificar normas y aplicarlas en el control del comportamiento de los ocupados. Y éstos la necesitan para saberlas y comprender qué se espera de ellos: cómo ir a trabajar, a la escuela, por dónde pasar para ir a comprar pan o cómo poner una bomba.

En segundo lugar, el aparato del poder carece de espacios donde impartir disciplina, a parte de las prisiones y los campos de detención, cuyo papel no es educar, adoctrinar o reformar, sino excluir e intimidar a sujetos no deseados por el poder. *En tercer lugar*, y en lo que concierne a la población palestina, tampoco existe un aparato ideológico que cumpla esa función, ni por medio

de prácticas disciplinarias, ni de forma independiente. Obviamente el poder gobernante en Israel está profundamente imbuido de producción ideológica, pero sus consumidores son sus propios ciudadanos.¹⁰ La sublevación palestina ha eliminado prácticamente la posibilidad de que el gobierno israelí pueda servirse de medios ideológicos o de adoctrinamiento para gobernar a la población palestina. El poder se muestra incapaz de modelarles y convertirlos en sus súbditos. Con la aplicación de las leyes en suspenso y sin aparato disciplinario e ideológico, los palestinos de los Territorios no pueden convertirse en súbditos de Israel, al contrario de lo que sucede con los palestinos ciudadanos israelíes. El palestino ocupado no es un súbdito ni según la acepción moderna del término ni según su antigua acepción latina: a diferencia del súbdito moderno, al palestino no se le reconoce como receptor de derechos ni como fuente de conocimiento y acción. Pero tampoco es un *subjectus*, alguien que, a diferencia de un esclavo, obedecía a su amo por convicción y voluntad propia y cuyo sometimiento se insería en una cadena de sometimientos y autorizaciones de la que incluso el soberano formaba parte¹¹. El palestino que se halla bajo la ocupación no es ni súbdito ni ciudadano. Es un no-ciudadano sujeto a un poder gobernante de quien no es súbdito y al que obedece por un temor manifiesto a su autoridad, algo que recibe como pura agresión y arbitrariedad. Políticamente es un mero objeto del poder, tanto un objetivo de éste como un obstáculo que se le opone e interfiere en su camino. A ojos del poder, es un destinatario de acción simbólica, concebido ante todo para ser receptor de acción violenta. La resistencia puede aflorar cada vez que ose replicarle al gobierno, intentando hacerse con su posición.

Así pues, desprovisto de la mediación de la ley, la ideología y la disciplina, el poder gobernante debe intensificar la presencia de la violencia suspendida y recurrir a la violencia espectacular, siempre a punto de entrar en juego. En lugar de educar y disciplinar a sus súbditos, el poder hiere sus cuerpos y destroza sus propiedades. El castigo ya no se asocia a la ley sino a la resistencia, a cualquier presencia que se le dirija en otros términos que no sean los suyos. Y la violencia espectacular no se limita al castigo y al cumplimiento de la ley, sino que sirve principalmente para preservar la fuerza disuasoria de la misma violencia suspendida. La resistencia, la reclamación de libertad y espacio propio en medio de los esfuerzos controladores del poder, le brinda a éste la excusa perfecta para pasar del control a la destrucción, convirtiendo los

focos de resistencia en zonas de destrucción. No obstante, cabe mencionar que, en la mayoría de incidentes violentos que acarrearán destrucción, [de lugares, casas, carreteras, infraestructuras y todo aquello que Amira Hass llama “armas de construcción ligera” y que han transformado el espacio habitado de Palestina], ésta es el resultado de unas políticas diseñadas para aniquilar el entorno material sin tocar los cuerpos de las personas de forma directa.

Los ciudadanos que son buenos súbditos de su gobierno interiorizan el poder en mayor o menor grado, mientras los no-ciudadanos, subyugados a un poder arbitrario que pone la ley en suspenso y actúa sin ningún tipo de mediación, no interiorizan nada de nada. Para ellos, el poder debe actuar mostrándose abiertamente, estando presente en la superficie que controla. El poder sólo se entiende como algo externo, visible, una fuerza amenazadora siempre presente en la interacción entre los estallidos de la violencia espectacular y el desastre y la presencia creciente de la violencia suspendida. Al ser no-ciudadanos, los palestinos carecen de cualquier herramienta legal para negociar con el poder el modo en que se les gobierna¹². Así que, si no quieren ofrecer resistencia abierta ni obedecer sumisamente, lo único que les queda es intentar eludir el poder o engañarlo con improvisaciones, simulaciones y disimulos de todo tipo para evitar parecer sospechosos. Aunque siempre lo parecerán, por lo menos mientras sigan siendo capaces de replicarle al poder. Para éste, la resistencia no es sólo las acciones palestinas, sino su mera presencia e identidad.

El gobierno israelí rechaza que el uso continuado de la violencia de todo tipo pueda alentar la resistencia violenta y engendrar más violencia que la que pretende evitar. Después de cada ataque terrorista, los portavoces israelíes se apresuran a declarar que nunca hay bastante prevención, por lo que no queda más remedio que usar todavía más violencia para prevenir la violencia imprevisible. Periodistas, políticos y ciudadanos repiten sin pensar estos clichés en los que la violencia siempre se presenta como preventiva. La violencia se genera para prevenir la violencia¹³. Esta “violencia para prevenir la violencia” (VPV) asume la existencia de una fuente inagotable de ella, que no se debe materializar. Todo palestino constituye, con su mera presencia, una fuente y un destinatario de violencia suspendida. Pero, a diferencia de la presencia visible y molesta de este tipo de violencia en el bando israelí, la amenaza palestina es principalmente clandestina, siendo muy difícil dejarla al descubierto. Para ello hay que ame-

nazar, restringir el movimiento, controlarlo, infiltrarse en lugares para controlarlos y controlarlos para infiltrarse, practicar arrestos para hacer investigaciones e investigar para practicar arrestos, destruir tierras de cultivo para desenmascarar y desenmascarar para destruir tierras de cultivo, imponer el toque de queda, el confinamiento y el estado de sitio para restringir el movimiento, y viceversa. Así pues, la VPV es tan productiva como destructiva. Transforma el espacio, crea nuevas construcciones, inventa instrumentos y métodos de control y produce y distribuye ansiedades, amenazas, rumores y riesgos innumerables. Esta violencia posee un carácter totalizador; se dice que sin ella todo el mundo será abandonado; pero, para darle rienda suelta, cualquiera puede ser abandonado. Siempre está en funcionamiento, no debe cesar un momento, nunca se toma vacaciones y está aquí para quedarse. Todo el espacio israelo-palestino se halla dominado por esta lógica absurda.

Walter Benjamin propuso una útil distinción (útil en condiciones políticas “normales”) entre violencia fundadora, en el caso de una revolución o golpe de estado, y violencia conservadora de derecho, en el caso de la acción de un ejército cuyo fin es cumplir la legalidad.¹⁴ La violencia suspendida que describimos parece quedarse fuera de esta definición, ni conserva el derecho ni funda un nuevo orden legal, ni siquiera desdibuja el contorno de ambas. Benjamin deconstruye su propia definición al argumentar que las políticas de un poder “sin forma”, cuya presencia es “intangible, omnipresente y fantasmal”, son para fundar nuevas leyes y preservarlas, en una idea que también desarrolla Derrida en uno de sus famosos trabajos¹⁵. Sin embargo, la ambigüedad, inherente en la violencia, que es también fundadora cuando conserva, y conservadora cuando funda, no se puede aplicar a la violencia suspendida. Mientras la violencia policial o militar de la que hablan Benjamin y Derrida es fundadora y conservadora *a la vez*, la violencia suspendida no es *ni una cosa ni la otra*.

En los Territorios Ocupados, la violencia suspendida se aplica cuando el derecho está en suspenso total y no hay ningún intento de crear un sistema legal alternativo. Dicha violencia no conserva el derecho, sino su suspensión y constituye, no una nueva legislación, sino una situación de no-ley, que mantiene y recrea sin cesar. No obstante, hay que señalar que el derecho no se ha abolido, sólo suspendido, lo que significa que, al contrario de lo que sucede en una situación de anarquía producto de una guerra civil o una catástrofe provocada, el sistema legal no se niega. De hecho, su negación total también se halla

suspendida. La presencia ubicua y cada vez más intensa de la violencia suspendida deja en estado de suspensión no sólo al derecho, sino también a una posible erupción de violencia generalizada en forma de “guerra total” o de catástrofe espectacular de gran magnitud.

Las autoridades israelíes y la mayoría de su población representan y justifican tal violencia en aras de la “seguridad” y la necesidad de proteger a los ciudadanos de Israel de la versión palestina de violencia espectacular. A nuestro parecer, el impacto restrictivo real de la VPV no repercute en los terroristas palestinos, sino en la maquinaria de guerra israelí. Se trata de una forma de violencia que su aparato militar utiliza para imponer restricciones y evitar la explosión total, tras tanta suspensión, del poder destructivo acumulado y desplegado en los Territorios. En casi cada gran enfrentamiento se reproduce la fantasía de estas explosiones catastróficas. En ocasiones, las operaciones militares se conciben y se presentan como pequeños ejercicios de futuras operaciones a mayor escala, o que hay que tener preparadas por si acaso. Siempre puede haber una matanza más terrible que la actual en un barrio palestino o en un campo de refugiados. Lo que dura días puede prolongarse meses. Se pueden detener, deportar y matar a más palestinos, dinamitar más casas y arrebatar o “exponer” más tierras cultivables. Siempre existe una razón política y moral para mantener una operación en su estado y alcance actuales, “limitados”, posponer la próxima fase, retirarse antes de tiempo y, aún así, declarar “que se han alcanzado todos los objetivos”. Mientras siga siendo flexible la diferencia entre la irrupción fantasmagórica del poder de la violencia y el poder real, mientras el umbral de lo tolerable continúe desplazándose y las personas se acostumbren alarmantemente a tipos de violencia que hasta hace poco les escandalizaban, la catástrofe real o desastre de gran magnitud quedará siempre lejana. Del único desastre del que existen indicios y que, por tanto, se puede abordar, es el que avanza sigilosamente y se hace crónico. La catástrofe espectacular debe posponerse siempre. Las autoridades israelíes permiten la participación de organismos como las ONG locales, los observadores internacionales y las agencias, pero sólo para cooperar con ellos en el abastecimiento de ayuda humanitaria cuando el peligro de catástrofe es demasiado inminente.

La violencia suspendida le permite al aparato dirigente funcionar sin ley, disciplina, ni ideología, aunque también sin guerra ni catástrofe. Los Territorios Ocupados se hallan a las puertas de la ley y casi al límite de la guerra

y la catástrofe, pero nunca llegan del todo. En las actuales circunstancias, con un ejército israelí enfrentado a unos pocos grupos terroristas diseminados y mal armados, el estallido de la guerra acarrearía éxodos e incluso matanzas masivas de civiles. Puesto que los Territorios ya están ocupados y el enemigo no tiene ni gobierno ni ejército, el único objetivo de la guerra sería reducir drásticamente el número de no-ciudadanos, no-súbditos subyugados al poder israelí, para acabar del todo con su existencia como seres políticos. No obstante, los palestinos no han sido aniquilados, ni asimilados, ni expulsados masivamente ni integrados. Se hallan regidos por el estado israelí como seres humanos temporales, excluidos de éste, atendidos mediante el abandono, como nuevos tipos de *homini sacri*, en el sentido que Giorgio Agamben le da a el término¹⁶. La violencia suspendida instalada en el aparato de poder deja la solución final en suspenso. La suspensión de la presencia y la presencia de la suspensión de la guerra total o catástrofe, por un lado, y la de la instauración del derecho por el otro, constituyen los dos polos posibles que estructuran el régimen israelí.

Creemos que la reflexión entorno al "muro" debe empezar desde la comprensión de estos hechos. En apariencia el muro constituye una perfecta máquina arquitectónica y geoestratégica de violencia suspendida. Concebido como herramienta de seguridad, está pensado para reducir el número de éxitos en los ataques terroristas. Por su parte el gobierno lo ha presentado como una medida efectiva¹⁷. Al parecer, se afirma que no sólo reduce la violencia espectacular palestina, sino que también contiene, o como mínimo reduce, la necesidad de respuesta violenta israelí. Aunque precisamente por ser un mecanismo útil de VPV, perfectamente integrado en la estructura actual de puestos de control, controles de carretera y circunvalaciones, el muro multiplica la presencia de violencia suspendida y aumenta de forma dramática su efecto destructivo, creando las condiciones de un estado de desastre crónico para los habitantes palestinos de Palestina.

Al borde de la catástrofe

El cometido del muro es asegurar el cierre práctico, potencial y virtual de los Territorios Ocupados de Palestina y su separación total de "lo que sería" Israel, sea cuál sea su trazado, y de los asentamientos judíos dentro de los Territorios. Lo que tiene de nuevo no es el cierre en sí mismo, sino su imposición y cumplimiento sin excepciones, así como la presunción de que el cierre total sea posible.

Cuando se aplica la ley marcial o se somete al control policial en casos de emergencia, el cierre declarado de una zona se hace efectivo mucho antes que su cierre arquitectónico, si es que éste llega a suceder. La delimitación de un espacio como cerrado y el cierre como cualidad de un espacio son conceptos que, aunque no necesariamente, suelen apoyarse en obstáculos materiales. Muros, vallas y diques pueden ayudar a erigir dicho cierre, pero también pueden significar un obstáculo para el movimiento sin promover un sistema de cierre total. La resistencia, longitud o profundidad de estas construcciones depende tanto de la resistencia que genere el cierre como de la voluntad de imposición de éste. El muro no es la herramienta que crea el cierre, sino la que impone y mantiene un sistema de clausura ya existente frente a una creciente resistencia a la *geografía de la separación* en círculos locales e internacionales, y la que encarna una voluntad cada vez mayor de imponer la *separación total sin respetar ningún trazado geopolítico*.

Todo ello se hace evidente al percatarnos de que ya hace mucho tiempo que los Territorios Ocupados han sido aislados o, por lo menos, preparados para poder ser aislados del resto del mundo. El primer cierre total de la zona se declaró en 1991, durante la guerra de Irak. Durante más de seis semanas, los espacios palestinos dentro de los Territorios Ocupados quedaron separados del exterior y de las zonas judías que hay en su interior, convirtiéndose en campos de reclusión para los habitantes palestinos. Lo que inicialmente era una medida extrema, rotunda y poco sofisticada, adoptada a raíz de una situación excepcional, se ha convertido desde hace tiempo en una rutina. Este cierre se ha transformado en un sofisticado aparato *sui generis*, integrado por un conjunto de herramientas arquitectónicas, de observación y militares *quasi* legales que circunscriben el espacio, lo aíslan y controlan por dónde y en qué medida se puede penetrar en él. Esta transformación tuvo lugar sobre todo durante los años de Oslo, al amparo del proceso del paz del mismo nombre. Los territorios se ha convertido en un puzzle de espacios semi-aislados cuyos límites se pueden redefinir en cualquier momento por decisión caprichosa o estratégica de los comandantes israelíes locales. Cada uno se halla conectado o desconectado de los demás según decretos militares impredecibles que, en cuestión de minutos u horas, convierten cada pedazo de territorio en un campo aislado. La segunda Intifada aceleró el proceso y sirvió de pretexto para la consolidación de este mecanismo de dominación,

presente mucho antes del inicio de su aplicación. Así mismo, también le obligó a hacerse más visible (más tarde retomaremos este tema).

Pero, ¿dónde están exactamente “los territorios”? La *Green Line* (Línea Verde) que supuestamente separa Israel del territorio palestino ocupado por Israel en 1967 hace tiempo que ya no existe, tan sólo persiste en los mapas de las autoridades palestinas y los israelíes de izquierdas para marcar la separación entre las fuerzas jordanas e israelíes declarada por el acuerdo de armisticio de 1949, y la línea que esperamos que un día separe el estado de Israel de un futuro estado palestino. A lo largo y a los lados de esta Línea Verde, se ha levantado muchos pueblos y aldeas que, junto con las antiguas poblaciones israelíes (tanto árabes como judías), conforman la llamada *Seam Line* (traducida a veces como “línea o zona de juntura”), una franja de tierra larga y ancha. Tanto para civiles, soldados y colonos israelíes, como para los palestinos, los territorios comienzan donde termina la *Seam Line*, aunque nunca se ha dibujado un mapa de este límite. Se trata de una línea flexible, que puede renovarse a diario sobre el mapa y sobre el terreno según las “necesidades del momento”. Hace poco, estas necesidades significaron una serie de cierres locales y el cierre hermético de las zonas palestinas, todas ellas en mayor o menor grado. Según la definición más prudente, y quizás la más acertada, el término “Territorios” designa en realidad toda aquella zona que puede ser cerrada sin aviso y sin mas proceso previo que el decreto que emita un general del ejército. La zona “clausurable” no tiene porque cerrarse en su totalidad o a un mismo tiempo. En el caso de circunstancias extremas, como la guerra de Irak o alguna operación militar importante, así como en fechas señaladas, como las vacaciones del Año Nuevo judío, la Pascua judía o el Día de la Independencia, el cierre supone una medida para englobar toda la zona, mientras en otras ocasiones, éste es parcial y local y sólo sirve como recurso de división y separación.

La autoridad para declarar un área “zona militar cerrada” no se limita a los Territorios Palestinos, sino que la ostentan los ejércitos a ambos lados de la Línea Verde, como parte de la ley promulgada durante el estado de emergencia en la época del Mandato Británico y que no ha sido eliminada por la legislación israelí. Tras el desmantelamiento del régimen militar impuesto en pueblos y aldeas árabes entre 1948 y 1966, esta medida se ha usado en varias ocasiones en las zonas donde viven árabes israelíes y beduinos, pero casi nunca en las zonas judías. Y mientras desde 1966, para los ciudadanos israelíes el cierre se ha dado sólo en casos excepcionales, desde 1991 los no-

ciudadanos palestinos lo viven como norma. En la actualidad, las “zonas clausurables” palestinas se representan, organizan, articulan y coordinan a través de los tres mapas inabarcables que utilizan los principales grupos que habitan y se desplazan por la zona: los residentes palestinos, los colonos judíos y los soldados israelíes.¹⁸

Los miembros de los tres grupos no pueden coexistir en los mismos lugares y mucho menos residir de forma permanente. Apenas pueden desplazarse por las mismas carreteras y cuando lo hacen, las utilizan de forma muy distinta. Para los soldados, el espacio entero es permeable, ningún lugar resulta inaccesible¹⁹ y no hay ningún escondite que se les escape, aunque penetrar en algunos enclaves puede ser más difícil y trabajoso que en otros. Los cierres y las restricciones afectan tanto a palestinos como a colonos, aunque de forma muy diferente: mientras para los colonos el cierre hermético de su espacio y la limitación de movimientos son medios para protegerles, para los palestinos las mismas medidas son elementos de intrusión y penetración, una red para el despliegue de la violencia y un pretexto y un sólido refuerzo para sus estallidos espectaculares.

Los tres mapas inabarcables representan y reproducen el constante esfuerzo por mantener separados a judíos y palestinos. La segregación étnica se encuentra en casi todas las zonas residenciales, lugares de trabajo, zonas comerciales y, sobre todo, las carreteras que las unen, aunque no de forma igual de estricta, formal o efectiva en todas partes. No obstante, el despliegue de asentamientos de colonos y bases militares a lo largo de Cisjordania, junto con las pocas instalaciones de infraestructuras económicas y médicas con que cuenta la zona, provocan que ningún grupo pueda quedarse quieto en su propia zona, moviéndose sólo por las carreteras interiores y sin cruzar el espacio de otros. La fricción constante entre los miembros de los tres grupos se hace inevitable y provoca más intentos por mantener la separación que, a su vez, originan nuevas fricciones. El muro forma parte del viejo sueño de poner fin a la fricción y mantener las zonas separadas, tan “limpias” y “puras” como sea posible. Pero como casi todas las herramientas locales de segregación, el muro también significa una división que tan sólo reubica el lugar de fricción, el momento de encontrarse y el modo de contaminar “espacios estériles”.

Así pues, el espacio no sólo se segrega étnica y funcionalmente, sino que su propia organización origina dicha segregación. Al mismo tiempo, el control de mo-

vimientos que ejerce el ejército israelí, junto a la libertad de la que él mismo goza, sirve para integrar aquello que está constantemente segregado. La violencia que se usa para imponer la segregación espacial o para irrumpir en espacios cerrados vincula ambos lados de toda frontera al aparato de poder que los engloba. Por lo tanto, el despliegue de la violencia suspendida y el estallido ocasional de la espectacular integran aquello que ha sido segregado espacialmente mientras, al mismo tiempo, la distribución del poder vuelve a segregar lo que la violencia en estado puro ha integrado. Aún así, la dialéctica no es simétrica pues, después de todo, el espacio del ejército también abarca el de los colonos y de los palestinos y los comprime en uno solo, modificando su contorno, redibujando los límites e imponiendo nuevas maneras de interconexión entre ellos.

Naturalmente, existe otro espacio que se esgrime como superior: el espacio imaginario de los colonos, la Tierra de Israel completa (*Eretz Israel hashlema*) que, teóricamente, comprende la zona palestina y la del ejército. Su equivalente tangible sería un mapa que incluyera la repartición de tierras, la planificación medioambiental y arquitectónica, las “avanzadillas” y “ampliaciones” de nuevos barrios y poblaciones recientes, que no muestran ningún respeto por sus vecinos. Éste es el espacio de colonización, constantemente en cambio. Se dice a menudo que el ejército se limita a seguir las iniciativas de los colonos y a protegerles de la violencia palestina allí donde estén y que no atiende a los palestinos cada vez que los judíos entran y salen de sus campos y huertos. No obstante, por grande que sea la importancia geopolítica de lo colonizado o por poderosa que sea la peculiar combinación entre espacio imaginario y su representación detallada en los mapas de planificación del entorno, la realidad es que la autoridad y la capacidad para decretar e imponer el cierre de un espacio colonizado y decidir las excepciones recae únicamente en los mandos del ejército, no en los líderes colonos. Por mucho que éstos irrumpen tanto en espacios militares como palestinos para redefinir sus límites con avanzadillas, incursiones en pueblos y cultivos y controles en carreteras de circunvalación, todo ellos “ilegales”, la segregación espacial y la (re)integración tan sólo pueden tener lugar por medio de la presencia militar y la articulación de dicho espacio en su lenguaje y sus mapas. Y es más; únicamente el soberano (encarnado por el gobierno, el ministro de defensa, el jefe del gabinete o el comandante local), del mismo modo que posee autoridad para decidir las excepciones, es quien puede declarar el “abandono” o

la retirada, de cualquier tipo, de ciertos espacios. La excepción y la exclusión sirven para reapropiarse de lo excluido y reestablecer el derecho²⁰, mientras que el “abandono” o la retirada son herramientas para recuperar el control de la zona y reinstaurar el poder del ocupante.

De este modo, el llamado plan de retirada sirve para recuperar el control y reafirmar su autoridad en la Franja de Gaza. Sin juzgar sus otras intenciones, éste ya ha surgido el efecto deseado, [mucho antes incluso de que cualquier colono abandone su casa a la fuerza] y continuará siendo una de sus consecuencias si jamás llega a materializarse. Lo mismo sucede con el muro. Mucho antes de concluir el proyecto, y en varios sitios mucho antes de empezar a erigirlo, el espacio se ha redefinido y redistribuido, dando lugar a nuevas reparticiones de tierra, restricciones de movimiento y métodos para reintegrar el espacio que el muro, planeado o ya construido, vaya a dividir. En los dos casos expuestos, el espacio se redefine y se redistribuye unilateralmente a fin de recuperar el control total sobre la forma de moverse de los palestinos al entrar y salir de sus enclaves, sin entorpecer la penetrabilidad del espacio palestino, que queda siempre abierto a las incursiones del ejército israelí. También en ambos casos, algunos de los espacios de los colonos se ven amenazados por la reestructuración del espacio militar. Mientras en la Franja de Gaza se prevé su eliminación total, en Cisjordania se esperan más restricciones para los asentamientos que no queden circundados por el muro. Estos agravios futuros, para los que ya se han previsto grandes compensaciones, son consecuencia del hecho que los colonos judíos de los Territorios Ocupados no sean ciudadanos normales: la legislación israelí protege todos sus derechos, excepto sobre el propio espacio colonizado. Esos territorios nunca han sido totalmente anexados y la presencia de los colonos nunca se ha integrado completamente como algo “natural” en la mentalidad colectiva israelí, y mucho menos admitido por los no-israelíes. El sistema legal israelí no puede garantizarles ni la libre circulación por los Territorios ni la posesión de tierras. Desde el punto de vista del sistema, el espacio colonizado nunca ha sido pacificado ni “civilizado”[a parte del territorio anexado en la zona más extensa de Jerusalén] y se mantiene en un estado de emergencia permanente. Se trata de un lugar en el que el derecho nunca se ha implantado [ni retirado] completamente y la excepción se ha convertido en la norma, en la dueña del lugar. El espacio en sí (palestino en su mayoría, aunque no todo) se puede abandonar, dañar y destruir sin

riesgo de castigo²¹. Además, durante muchos años, los gobiernos israelíes han actuado como si este espacio no pudiera ser puesto en tela de juicio, ni tan solo en pro de la paz, una postura que comparten muchos nacionalistas judíos y fundamentalistas religiosos. El espacio colonizado, abandonado a prejuicios que quedan impunes y excluido del reino de sacrificio religioso, se ha convertido en algo sagrado, una suerte de *spatium sacer*. Como si el propio espacio hubiera asimilado las características de un *homo sacer*,²² frente a la situación palestina de *homini sacri*. De hecho, en una primera instancia, los palestinos fueron apartados de este espacio por su supuesta naturaleza sagrada, cuya colonización dirigieron una avanzada de fundamentalistas mesiánicos que trabajaron para transformarlo con el fin de cambiar el tiempo histórico.

Todas y cada una de las facetas de la vida palestina, como la economía, el trabajo, el ocio, la política, la resistencia armada, la cultura y la educación, se desarrollan en el interior de este espacio sagrado/abandonado, por lo que se ven restringidas y definidas por un sistema de segregación e integración que opera en todas sus vertientes y manifestaciones. Dicho sistema no acata otra ley que la que inventa constantemente, que se inscribe y reinscribe en el espacio que controla y transforma incesantemente. La plétora de normas y reglamentos para articular, regir, contener o describir, una vez consumadas, las operaciones del aparato del poder tan sólo tienen algo en común: que están sujetas a la fase actual y temporal de especialización del aparato, al cual dan forma y transforman constantemente. Nada es más constante que el cambiar constante del aspecto espacial de estas normas. Aunque su autoridad provenga de la ley israelí, aunque a veces se vean refrenadas por un respeto ocasional, limitado y parcial por la ley humanitaria internacional o reflejen los cambios de intensidad de la resistencia palestina, la presión de los colonos, las maniobras diplomáticas o los intereses económicos, no obstante, todas estas influencias se hallan siempre sujetas a la mediación y a la articulación de la distribución del poder y la triple segregación/integración del espacio. Sin mucho esfuerzo extra y en muy poco tiempo, el mecanismo de cierre y restricción de movimientos es capaz de hacer que cualquier aportación exterior (legal, política, económica, moral u otras) deje de tener sentido dentro del sistema de dominación y evitar que se lleve a cabo.

Todo ello da fe de las diferencias obvias, aunque desiguales, en la situación y el bienestar de los palestinos de las diversas zonas dominadas. A la vez que el gobierno

reacciona tanto frente a la resistencia palestina como, en ocasiones, a su sumisión, los comandantes locales gozan de cierta libertad para decidir sobre el cierre y el movimiento. Así, mientras hay lugares donde la gente puede ir a trabajar, a la escuela e incluso hacer vida social sin interrupciones, en otros puntos nadie puede acudir a trabajar durante semanas, las escuelas se cierran y las personas permanecen confinadas en sus casas durante largos días y noches. Estas diferencias siempre se justifican desde el punto de vista de la seguridad, lo que precisamente viene a decir que hay que resegregar o reintegrar el espacio según las nuevas necesidades del aparato del poder, que no acata otras normas que las suyas. El cierre y la limitación de movimientos son en aras de la seguridad, dicen, aunque se articulan y distribuyen de forma espacial: seguridad para los judíos, abandono para los palestinos. Garantizar la seguridad implica perpetuar la distribución del espacio de un poder cuya ley se halla en suspenso y cuya presencia es como un péndulo entre la violencia espectacular y la suspendida, así como entre la segregación y la reintegración violenta del espacio: un lugar sagrado, permanentemente el borde del desastre.

Cuanto mayor es la violencia de dicha segregación y reintegración en el espacio, más se parece a un campo, según la definición de Agamben²³. Aunque no es un campo de concentración, ni de trabajos forzados, ni de refugiados, sigue siendo un campo, un lugar cerrado con un derecho en suspenso y un poder que ejerce una serie de segregaciones espaciales sobre segmentos ya segregados de la población. En dicho campo, la suspensión excepcional y temporal se instala como estado natural de las cosas. La vida se convierte en *nuda vida*, desprovista de la protección de un sistema legal o un estatus político, completamente invadida por los mecanismos de poder que la hace, al mismo tiempo, objeto de conocimiento y destinatario de violencia. En el campo, esta *nuda vida* es el punto donde confluyen el conocimiento y el poder, donde se intercambian, se alimentan y se producen mutuamente, incesantemente, sin derecho ni discurso político de por medio. Las normas del poder se inscriben directamente en los cuerpos de la población, en sus propiedades y en su espacio, y cualquier intento de reclamarlos se interpreta inmediatamente como resistencia contra este poder.

Con todo, el campo no es un espacio donde se ha enviado o deportado a los palestinos, sino una estructura impuesta en su lugar de residencia. Para ellos, el campo está dentro de sus casas, aldeas y pueblos, huertos y

campos. A la fragmentación del espacio y el control total de sus movimientos se le suma la temporalidad impuesta al espacio palestino por parte del poder. Las restricciones, regulares y excepcionales, suelen ser temporales. Lo documentos de identidad y permisos para salir y entrar de las zonas cerradas también son temporales y hay que renovarlos con frecuencia²⁴; en la zona más extensa de Jerusalén hay miles de personas que han perdido, literalmente, el derecho a regresar a su lugar de origen por todo tipo de motivos administrativos²⁵. La demolición de casas es ya tan frecuente que, en algunas zonas, la existencia de un hogar propio parece algo temporal²⁶. Además, la amenaza de la deportación y la expulsión flota permanentemente en el aire, como la presencia suspendida del arma espacial total.

En muchos campos, las personas se hallan en un estado de transición más o menos temporal. Esta temporalidad, junto a la fugacidad, el sentimiento de aplazamiento y la suspensión que los caracterizan crean o confieren una identidad común a todos sus habitantes, sean turistas, soldados, detenidos, refugiados o deportados. Al haber perdido o abandonado, temporal o definitivamente, su identidad y raíces en su lugar de origen y sin haber llegado todavía a su destino, comparten una experiencia similar: el campo suspende o borra las diferencias, a menudo notables, sobre su origen y destino y se convierte en un destino común. En los Territorios, las personas se ven abocadas a un estado de transición fruto del mismo estado en que se hallan sus espacios de residencia. Y por ello, el destino común de Palestina aparece terriblemente fragmentado. La fragmentación del espacio origina diversos destinos locales según las condiciones contingentes y específicas de cada uno de los enclaves o celdas separadas de la totalidad del campo. Además, quienes habitan en tales celdas separadas espacialmente comparten un importante atributo: carecen de ciudadanía. Y precisamente de este modo, en calidad de no-ciudadanos, es como pertenecen al estado de Israel²⁷. Esta privación y la naturaleza de su existencia política permiten convertir sus aldeas y pueblos en celdas de nuevos campos que, a su vez, hace posible su expulsión permanente del reino del derecho y la política, de la civilización y la cultura. El campo no es un lugar donde se ha juntado a los palestinos, sino que el hecho de que se haya “clausurado” su lugar de nacimiento “dentro de un campo”, es lo permite que su existencia se vea permanentemente reducida a una *nuda vida*.

La construcción del muro ha hecho visible el

“confinamiento” de los palestinos en los campos. Su implantación posee efectos destructivos concretos para toda la población atrapada en sus tentáculos serpenteantes y, al parecer, también está teniendo graves efectos psicológicos tanto en israelíes como en palestinos. El muro ha contribuido a la aparición de nuevas formas de resistencia no violentas y plurinacionales, mediante las que moradores palestinos, israelíes de la izquierda radical y voluntarios de diversas organizaciones internacionales protagonizan actos de desobediencia civil en las zonas de su construcción. Con todo, el muro no ha aportado ningún método nuevo de dominación que no existiera ya a nivel local. Antes de su levantamiento ya se aplicaban sistemas como la separación, la fragmentación del espacio, la segregación espacial según la identidad nacional, los intentos de “limpiar” más lugares de palestinos, la reducción radical del volumen de su movimiento y el control riguroso y detallado sobre todo aquello que se moviera. Lo que el muro añade es, por un lado, la destrucción del entorno palestino a lo largo del trazado, cuya lógica reside precisamente en la ausencia de pauta comprensible y, por el otro, el fantasma de la separación total, interpretada por medio de muchos nuevos puntos de fricción.

Dicho de otro modo, el muro no ha creado el campo, sino que la estrategia y la realidad del confinamiento han conducido a su construcción. La transformación de los territorios en espacio sagrado, se prefigura ahora de forma totalmente visible por medio de la construcción del muro (aunque no sólo) y todo lo que lo rodea. Dicho espacio es una zona de excepción fuera de los límites de la ley, generada íntegramente sin residuos por medio de la interacción incontrolada entre la violencia espectacular y la suspendida que aboca a unas dinámicas de construcción-destrucción, fragmentación, segregación y reintegración. En lugar del muro construido, lo que hay que enfatizar aquí es su *construcción*: el largo proceso de planificación, los preparativos legales, militares y físicos, los enfrentamientos políticos y diplomáticos (en el plano local e internacional), las frecuentes modificaciones del trazado, el desmantelamiento y desplazamiento de fragmentos, las constantes prórrogas en la construcción de algunos segmentos (por falta de dinero, presiones políticas y diplomáticas, fallos judiciales, acuerdos locales con habitantes o colonos, etc.), cambios frecuentes en el número de puertas abiertas en funcionamiento, su estatus y regulación. Cada paso del proceso, cada una de las curvas en los cientos de kilómetros de su trazado, cada

apertura o cierre de alguna de sus puertas, sirve de excusa para segregar y reintegrar espacios, para que el ejército se despliegue de nuevo y permita la interacción entre la violencia espectacular y la suspendida. Puede que el muro haya brindado mayor seguridad a los israelíes, pero ha hecho estragos entre los palestinos y ha mantenido la “seguridad” como un principio de segregación y colonización. Cada curva en el camino ha facilitado que se encontraran nuevas formas para sacralizar espacio y relegar al abandono a sus habitantes. Un instrumento estático de separación espacial ha resultado ser tan sólo la cola de un monstruo sigiloso que devora y reterritorializa espacio al mismo tiempo, sin llegar a cortarlo jamás en dos.

El muro no es únicamente un gran proyecto en construcción, sino un proyecto inacabado en el que la inconclusión parece ser más estructural que accidental, por lo que no parece arriesgado afirmar que permanecerá inacabado “para siempre”, hasta que un día, un nuevo proyecto (de anexión completa o de genuina reconciliación) ponga fin a todo ello. El papel del muro no consiste en reducir la violencia, sino en ampliar y reproducir la dominación y reinscribirla en el espacio. El muro no pretende separar completamente dos comunidades en conflicto, sino que forma parte de un mecanismo de segregación y reintegración espaciales que sirve para que el bando al poder controle el conflicto. Para tales propósitos, toneladas de cemento armado no son tan efectivas como las puertas de acceso que albergan y los constantes cambios de estatus y regulaciones²⁸. Aquello que en realidad sucede “en el suelo” no lo contiene el muro de hormigón. Forma parte de lo que incluye y de lo que rodean las entradas y las zonas de fricción circundantes que, *junto con las partes inacabadas del muro*, conforman una red de permeabilidad en cambio permanente que esparce el poder, permite proseguir con el proceso de colonización, confina a la población palestina en un campo y disecciona su vida cotidiana.

Las autoridades y los artífices de las corrientes de opinión israelíes sostienen que el muro supone una mera sustitución de la solución política. Su carácter temporal permitiría eliminarlo en tiempos de paz o reubicarlo según el acuerdo a que llegaran ambas partes pero, mientras tanto, constituye una solución política suspendida. A falta de ésta, el muro es una solución militar-geográfico-arquitectónica que entretanto “nos” protege y “les” abandona. Y al parecer, la única manera de “conseguirnos” una protección perfecta es “abandonarlos” completamente. El muro es la encarnación y el medio que articula dos fan-

tasías complementarias: por un lado, la desvinculación total de los palestinos (“Ya no queremos ver a ninguno por aquí”) y su absoluto abandono (“Dejemos que se maten entre ellos, que mueran de hambre, que se beban el mar de Gaza”). Sin embargo, estas fantasías nunca podrán realizarse plenamente, pues la desvinculación total implica el abandono absoluto y el desastre “total” se halla en un estado de suspensión similar a la posposición de la decisión política. Desde 1967, la mayoría de gobiernos israelíes, igual que sus equivalentes palestinos en varias ocasiones, optaron por una política tácita de evadir y posponer dichas decisiones pero, tras la segunda Intifada²⁹, la suspensión del desastre a gran escala ha pasado a ser un elemento esencial de su aparato de gobierno en los territorios.

Como consecuencia de la geografía de la segregación, la capacidad de los palestinos para ganarse el sustento ha disminuido hasta niveles subsaharianos³⁰, cosa que, al mismo tiempo, es un modo de perpetuarla. Al llevar a la población al borde del desastre, se fomenta la sumisión y la dependencia y se moviliza a la comunidad humanitaria internacional, de modo que la economía palestina, y por lo tanto la ocupación, pasa a sustentarse en las subvenciones en unas proporciones muy superiores a las de cualquier otra crisis humanitaria contemporánea³¹. Pese a la tirantez y la tensión obvias entre ellas, la violencia suspendida y la acción humanitaria trabajan de forma simultánea, se complementan y coordinan sorprendentemente bien. En la actualidad, la suspensión es el gozne que articula la conexión entre el aparato humanitario y el militar. En el nuevo tipo de campo palestino, todo se halla en suspensión, en compás de espera: la vida cotidiana, el derecho y el sistema legal al completo, la guerra total, el abandono (en sí mismo una forma de suspensión), el desplazamiento de masas de población, la eclosión total de la catástrofe humanitaria, una salida política permanente del conflicto o una solución final, sea cual sea su naturaleza. El aparato violento del poder deja en suspenso no sólo la ley y la vida cotidiana, también la guerra total y el desplazamiento de masas, en un proceso en el que el aparato humanitario desempeña un papel activo. La distribución directa de ayuda y su impacto indirecto en la opinión pública y en las autoridades israelíes evitan que el desempleo devenga malnutrición y que ésta, a su vez, provoque una hambruna que, al no generalizarse, deja en suspensión la situación de desastre que acarrearía. Asimismo, con su sola presencia en calidad de representantes y miembros de la comunidad internacional, contribuyen, por lo menos de forma temporal, a la

suspensión de las políticas de dominación de mayor brutalidad y ayudan a evitar que las matanzas dirigidas se conviertan en masacres y que el derribo local de viviendas aboque a toda una población a un desplazamiento en masa.

En los peores momentos de crisis, y a fin de que ésta no empeore hasta cruzar la línea imaginaria que la separa de la “auténtica” catástrofe [una línea que se re-define según los cambios de sensibilidad y la atención de una no menos imaginaria “comunidad internacional”], el aparato de poder se muestra dispuesto a aligerar un poco el yugo, abrir puertas de acceso nuevas o destinar más soldados a los puestos de control para aligerar su cruce, entre otras reconsideraciones. La mayor parte de compromisos entre soldados israelíes y residentes palestinos se inscriben en este contexto y atañen a las interminables negociaciones para entrar, salir o cruzar los Territorios. Los palestinos esgrimen las “razones humanitarias” como uno de los pocos argumentos a que pueden apelar para obtener un permiso de circulación³² y se ven obligados a presentar y representar las necesidades básicas de sus mínimos vitales, su sufrimiento y sus pérdidas para obtener los permisos que les autoricen a mantenerse en esos mínimos y aliviar algo su padecer³³. Su magnitud, y la de la humillación que encuentran en las puertas de paso, no se pueden esgrimir en tales negociaciones, pues son condiciones de las mismas. Las puertas y los puestos de control a ambos lados del muro son teatros donde las personas [re] presentan su *nuda vida*, en ocasiones varias veces al día.

El muro no ha reducido la existencia palestina a dicha *nuda vida*, ni ha levantado ese teatro donde ésta se representa. Tan sólo le ha conferido mayor visibilidad, una presencia más amenazadora y un escenario de dimensiones enormes, además de intensificar con total claridad el espectro de la solución final [en forma de separación o deportación] y el sentimiento de temporalidad que ello provoca. Los bloques de hormigón que se levantan, visibles desde todas partes, significan que la separación total es inminente, que incluso la existencia de la *nuda vida* está en juego, que cada vez que se cruza es algo temporal, que cada logro en un puesto de control es efímero y debe ser reconquistado con otra nueva ronda de tortuosas negociaciones. Aún así, siempre hay puertas de acceso, siempre existe la posibilidad de reabrir entradas cerradas y todavía hay zonas sin muro que afirman que el desastre real no ha sucedido aún, que existen posibles líneas de vuelo, que la resistencia, y no sólo la sumisión, debería hallar un cauce y redirigirse hacia donde avance la cola del monstruo. Y

es precisamente la pervivencia de esta resistencia lo que reafirma a los israelíes en la necesidad del muro.

- 1 Este texto es un fragmento de un *work in progress* más amplio. Algunas partes se presentaron durante la conferencia “The Politics of Humanitarianism in the Occupied Territories” [La política del humanitarismo en los Territorios Ocupados] en el Van Leer Jerusalem Institute (20 y 21 de abril 2004).
- 2 La línea de demarcación dictada por el gobierno de Shamir durante la Guerra de Golfo de 1991 fue la primera medida de cierre impuesta a los Territorios Palestinos en su totalidad. Amira Hass, “Colonialism Sponsored by the Peace Process” [El colonialismo patrocinado por el proceso de paz], [en hebreo], octubre 2003, p. 12.
- 3 Jean Ziegler, Relator especial de la ONU, “Report submitted to United Nations on the Right to Food in the Occupied Palestinian Territories” [Informe para la ONU sobre el derecho a los alimentos en los Territorios Ocupados de Palestina], [avance de la primera edición sin revisar, borrador no publicado], septiembre 2003. El informe nunca se ha publicado oficialmente debido a presiones israelíes y norteamericanas. El texto es tan sólo un ejemplo de los numerosos informes en esta línea publicados por diversos gobiernos y agencias internacionales como observadores de la que se podría definir como la crisis humanitaria mundial más estudiada y mejor documentada en la actualidad. La primera conclusión del informe especial del Comité Internacional para el Desarrollo, de la Cámara de los Comunes británica, “Development, Assistance and the Palestinian Occupied Territories” [Desarrollo, asistencia y los Territorios Ocupados Palestinos] del 5-2-2004, establece que “los niveles de malnutrición en Gaza y partes del West Banks son tan malos como las de cualquier lugar de África subsahariana. La economía palestina no podría ir peor, a menos que se hundiera”. Véase también el informe de John Dugard, Relator especial de la Comisión Europea para los Derechos Humanos, presentada en la Comisión de septiembre de 2003. Sobre el impacto específico del muro en la crisis humanitaria, véase el informe de Naciones Unidas “The Humanitarian Impact of the West Bank Barrier on Palestinian Communities” [El impacto humanitario de la barrera del West Bank en las comunidades palestinas], septiembre 2004.
- 4 En ocasiones, se distingue entre ejercicio legal e ilegal de la fuerza y únicamente se considera violento éste último. A veces, el uso de la fuerza [legal o no] que no implica el contacto directo con un cuerpo expuesto no se considera violento. Nosotros creemos que una acción es violenta al margen de su legalidad y de la existencia del contacto real entre fuerzas físicas y cuerpos expuestos. No obstante, en este contexto no abordaremos el tema de la relación entre legalidad e ilegalidad del acto de violencia, tan sólo el de la interacción entre la suspensión y la erupción de las fuerzas físicas.
- 5 Compárese el excelente análisis de Louis Marin sobre el poder y la representación en la introducción de *The Portrait of the King* [El retrato del rey], Minneapolis: Minnesota University Press, 1987.
- 6 Aquí tomamos prestado el término de Giorgio Agamben en *Homo Sacer: Sovereign Power and Bare Life*, Stanford: Stanford University Press, 1998, p. 18. [Traducción al castellano: *Homo Sacer: el poder soberano y la nuda vida*, Valencia: Pre-textos, 1998]. Como se verá más adelante, nuestra deuda con Agamben va mucho más allá de este préstamo.
- 7 Pensamos, por ejemplo, en algunos de los puestos de control recién erigidos en los que decenas, cientos o miles de personas se ven atrapadas en una reducida área rodeada de alambradas. Las colas de horas que se forman para pasar no tan sólo significan humillación, desposesión de sus derechos y el robo de su tiempo, sino que la zona frente a la puerta está tan abarrotada que las personas se pisan unas a otras, se empujan y se aprietan contra el alambrado, casi asfixiándose, cargando a duras penas con sus pertenencias e incapaces de atender a niños sollozantes, mayores y enfermos. Pero mientras la previa para pasar se convierte en una espera tortuosa, el momento del cruce está informatizado y perfectamente controlado y, al parecer del ejército, es mucho más eficaz. Para un análisis exhaustivo del puesto de control, véase el próximo trabajo de Tal Arbel “The Checkpoint” [El puesto de control].
- 8 El ejercicio de la violencia se ejerce de forma constante en los puestos de control comentados en la nota anterior. Se confina a las personas en un espacio muy pequeño, se les hace esperar en fila y pasar por una única puerta rotatoria, pero este tipo de violencia nunca se vuelve espectacular. Los cuerpos se tocan, se empujan y se retienen durante horas, pero no se atraviesan ni se masacran, ya que los soldados casi nunca disparan ni hacen uso de sus varas.
- 9 Sobre los aspectos legales del poder en los Territorios Ocupados de Palestina, véase Eyal Benvenisti, *Legal Dualism: The Absorption of the Occupied Territories into Israel* [Dualismo legal: la absorción de los Territorios Ocupados dentro de Israel], Boulder:

- Westview 1990, y *The International Law of Occupation* [La ley internacional de la ocupación], Princeton NJ: Princeton University Press 1993, cap. 5. Véase también Orna Ben-Naftali, Ayal M. Gross y Keren Michaeli, "Illegal Occupation: Framing the Occupied Palestinian Territory" [Ocupación ilegal. Cómo formular el Territorio Ocupado de Palestina], *Berkeley Journal of International Law*, pendiente de publicación.
- 10 Téngase en cuenta que no nos referimos simplemente a la propaganda, a la que cualquier consumidor de noticias está expuesto en todas partes, sino a cuando temas como la educación, la literatura y la memoria pública, entre otros, se modelan desde un punto de vista ideológico.
 - 11 Compárese con Étienne Balibar, "Citizen Subject" [Ciudadano sujeto] en Eduardo Cadava et al. [ed.] *Who Comes after the Subject?* [¿Quién viene después del sujeto?], Londres: Routledge, 1991, pp. 33-60. Véase la discusión en torno a la figura clásica del *subjectus*, pp. 40-44. [N. de la T. en inglés *subject* remite a "sujeto" y "súbdito"].
 - 12 El éxito parcial que obtuvieron en la corte suprema de algunos pleitos contra la construcción del muro, que aquí presentamos como ejemplos a modo de réplicas, ratifican nuestra postura: la construcción se paralizó en algunos lugares y se aceleró en otros; el ejército nunca cesó de ejercer presión en los habitantes de las zonas donde debía levantarse; las manifestaciones a lo largo del trazado del muro se han recrudecido y la represión se ha vuelto más violenta e incluso, a veces, mortal.
 - 13 Ganar significa asestar el último golpe, pero éste sólo es el último de una serie infinita que crea las condiciones para el próximo golpe, de modo que ganar siempre alberga el embudo de perder, y viceversa. La única diferencia real es el mayor o menor grado de mortalidad y destrucción de la violencia. Según esta escala cuantitativa, los palestinos salen perdiendo.
 - 14 Walter Benjamin, "Critique of Violence" en *Selected Writings*, vol. I, 1913-1926, Cambridge MA: Harvard University Press, 1996, pp. 236-252. [Traducción al castellano, *Para una crítica de la violencia y otros ensayos*, Madrid: Taurus, 1991].
 - 15 *Ibid.*, p. 242; Jacques Derrida, "Force of Law: The Mystical Foundation of Authority" en *Cardozo Law Review*, vol. 11, n.º 5-6 [1990], pp. 921-1045. [Traducción al castellano de Adolfo Baberá y Patricio Peñalver Gómez, *Fuerza de ley. Fundamento místico de la autoridad*, Madrid: Tecnos, 1997].
 - 16 Giorgio Agamben, *Homo Sacer: Sovereign Power and Bare Life*, cap. 1. Op. cit. n. 6
 - 17 Existe una disminución real del número de intentos y de ataques terroristas perpetrados con éxito desde 2004 y, aunque puede estar relacionada con el muro, es muy difícil de demostrar. Puede haber muchos más factores en juego, como las matanzas diarias de palestinos acusados de ser combatientes y un cambio en el ambiente político, que expresa un apoyo cada vez menor a los atentados suicidas. El discurso de seguridad del muro contempla a los palestinos como bombas andantes que hay que detener a las puertas de Israel y no como sujetos que piensan y actúan libremente. Sin tener en cuenta la voluntad y la perseverancia de los palestinos, ¿cómo se explica que en la Franja de Gaza, completamente sellada (por una valla en lugar de un muro), los disparos y bombardeos palestinos sobre las zonas israelíes sean constantes? ¿Y por qué no sucede lo mismo en el West Bank?
 - 18 Hay otros grupos cuyos mapas pueden ser diferentes como, por ejemplo, los judíos israelíes que no son colonos, o los palestinos con ciudadanía israelí. Aún así, no difieren tanto de los tres mapas principales sobre los cuales debatimos aquí.
 - 19 Por lo menos en teoría, aunque a veces algunas zonas son menos permeables durante una temporada, dependiendo de la intensidad de la resistencia palestina.
 - 20 Giorgio Agamben, *Homo Sacer: Sovereign Power and Bare Life*, parte I. Op. cit. n. 6.
 - 21 El sociólogo palestino Sari Hanafi describe detalladamente la relación destructiva de los israelíes con el espacio habitado por los palestinos y su entorno, a la que llama "spacio-cide". Sari Hanafi, "Spacio-cide and Bio-politics: Coupling Refugees Issue and Land Issue in the Israeli Colonial Project" [Spacio-cide y biopolítica: la relación entre el tema de los refugiados y la tierra en el proyecto colonial israelí], pendiente de publicación.
 - 22 Giorgio Agamben resucita la figura romana del *homo sacer*, alguien a quien se puede matar sin ser castigado pero cuyo sacrificio religioso, no obstante, no se permite [Giorgio Agamben, *Homo Sacer: Sovereign Power and Bare Life*, parte I. Op. cit. n. 6]
 - 23 *Ibid.*, parte III, especialmente cap. 7. Parafraseando el título de esta parte del libro, se podría decir que el campo se ha convertido en "el paradigma" o "el nomos" de la dominación israelí en los territorios ocupados. No obstante, es importante tener en cuenta que, como se explica en las páginas 12 y 13, este campo no tiene unos límites externos marcados.
 - 24 Para renovarlos hay que moverse, pero el movimiento se limita cuando los documentos dejan de ser válidos. Tal Arbel documenta el círculo vicioso de las políticas de los permisos en su trabajo, de próxima publicación.
 - 25 Más de tres años antes de la segunda Intifada, BTSELEM informó sobre el "desplazamiento silencioso" de miles de residentes [informe especial sobre el desplazamiento silencioso, abril 1997]. Después de septiembre de 2000, la negación de los derechos de los residentes por parte de la administración sólo ha hecho que aumentar.
 - 26 "En los últimos tres años y medio, el ejército israelí y las fuerzas de seguridad han destruido más de 3 000 viviendas, centenares de edificios públicos, propiedades comerciales privadas y vasta extensiones de tierra cultivable en Israel y en los Territorios Ocupados. Decenas de miles de hombres, mujeres y niños han sido desahuciados y se han quedado sin casa o sin su fuente de sustento. Miles de casas y propiedades han sufrido daños, en muchos casos, de forma irreparable. Además, otras decenas de miles de viviendas están amenazadas con la demolición y sus ocupantes viven con miedo al desahucio y a quedarse sin casa". Informe de Amnistía Internacional, *Israel and the Occupied Territories Under the rubble: House demolition and destruction of land and property* [Israel y los Territorios Ocupados bajo los escombros: Demolición de viviendas y destrucción de tierras y propiedades], mayo 2004.
 - 27 Cabe destacar que Israel administra un conjunto de tierras que comprende casi una cuarta parte del territorio que gobierna y que engloba a casi un tercio de la población que vive oficialmente bajo su control, directo o indirecto. En el pasado, algunos regímenes construyeron y administraron campos mucho mayores y peores que este. Puede que el régimen Israel construya un campo de una extensión tan desproporcionada que podría amenazar con engullir al poder que lo ha erigido.
 - 28 Para el estudio y la clasificación de las más de 50 puertas para cruzar el muro véase, por ejemplo, el informe de Naciones Unidas "The Humanitarian Impact of the West Bank Barrier on Palestinian Communities" [El impacto humanitario del muro del West Bank en las comunidades palestinas], 1 septiembre 2004.
 - 29 Es razonable suponer que las fuerzas políticas del exterior intervendrán en caso de que la situación en los territorios llegara al extremo de la catástrofe, siendo reconocida como "emergencia humanitaria compleja" por los países de Occidente. Hasta el momento, Israel ha tenido cuidado en no alcanzar ese punto. En este caso lo que nos interesa es el modo en que Israel, tras poner los territorios "al borde de la catástrofe" ha utilizado este límite como mecanismo de dominación.
 - 30 Véase nota 2.
 - 31 Véase Anne Le More, "Foreign aid strategy" [La estrategia de la ayuda exterior] en *The Economics of Palestine: Economic Policy and Institutional Reform for a Viable Palestinian State* [La economía de Palestina: Políticas económicas y reformas institucionales para un estado palestino viable], David Cobham and Nu'man Kanafani (ed.), Londres: Routledge, 2004; Adi Ophir, "The Role of the EU" [El papel de la UE], conferencia presentada en la Faculty for Israeli-Palestinian Peace (FFIPP), III Conferencia Internacional [Bruselas, julio 2004]. Véase Mary B. Anderson, "Do No Harm" – Reflections on the Impacts of International Assistance Provided to the Occupied Palestinian Territories" [No hacer daño. Reflexiones sobre el impacto de la ayuda internacional en los Territorios Ocupados Palestinos], informe sobre la visita a los Territorios Ocupados Palestinos, del 9 al 17 de mayo de 2004.
 - 32 Lo otro que un palestino siempre puede ofrecer es su colaboración con el aparato del poder.
 - 33 Las presentaciones no sólo se llevan a cabo en los puestos de control, también en la decena de oficinas de "administración civil", las llamadas District Civil Liaison Offices [Oficinas de Relaciones Civiles del Distrito], donde se presentan las solicitudes para los permisos. Dichas oficinas forman parte de mecanismo global de limitación de movimientos y hay que integrarlas en el marco de la geografía del muro y la red de puestos de control, controles de carretera, puertas de cruce y entradas. Véase el informe de Physicians for Human Rights y Machsom Watch, *The Bureaucracy of Occupation: the District Civil Liaison Offices* [La burocracia de la ocupación: las Oficinas de Relaciones Civiles del Distrito], diciembre 2004; Tal Arber, pendiente de publicación.